

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra ústavního a evropského práva

POSTAVENÍ A VÝZNAM MEZINÁRODNÍCH SMLUV O
LIDSKÝCH PRÁVECH V PRÁVNÍM ŘÁDU ČR

DIPLOMOVÁ PRÁCE

David Kuhn

Vedoucí práce: JUDr. Jana Odehnalová, Ph. D.

Plzeň, 2014

Obsah

1	Úvod	4
2	Základní charakteristika lidských práv a mezinárodních smluv o lidských právech..	6
2.1	Lidská práva	6
2.2	Listina základních práv a svobod	8
2.2.1	Členění Listiny.....	8
2.2.1.1	Preambule	8
2.2.1.2	Hlava první	9
2.2.1.3	Hlava druhá – Lidská práva a základní svobody se dělí na dva oddíly. 10	
2.2.1.3.1	Oddíl první se sestává z článků 5 – 16 Listiny a nazývá se Základní lidská práva a svobody.....	10
2.2.1.3.2	Oddíl druhý – Politická práva.....	13
2.2.1.4	Hlava třetí – Práva národnostních a etnických menšin	15
2.2.1.5	Hlava čtvrtá – hospodářská, sociální a kulturní práva.	16
2.2.1.6	Hlava pátá – Právo na soudní a jinou právní ochranu.....	17
2.2.1.7	Hlava šestá – společná ustanovení	18
2.3	Mezinárodní smlouvy o lidských právech.....	19
2.3.1	Obecná mezinárodněprávní úprava lidských práv	19
2.3.1.1	Počátky mezinárodně právní úpravy lidských práv	19
2.3.1.2	Charta OSN.....	20
2.3.1.3	Všeobecná Deklarace lidských práv a pakty o lidských právech	20
2.3.2	Evropská regionální mezinárodněprávní úprava lidských práv.....	23
2.3.2.1	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	23
2.3.2.1.1	Obsah Úmluvy.....	24
2.3.2.1.2	Přímý odraz textu Úmluvy v textu Listiny.....	26
2.3.2.2	Listina základních práv Evropské unie	27
3	Ratifikace mezinárodních smluv o lidských právech	29
3.1	Mezinárodní smlouva	29
3.2	Recepce mezinárodních smluv	31
3.2.1	Pojem recepce	31
3.2.2	Recepce mezinárodního práva	32
3.2.3	Recepce mezinárodních smluv	32
3.2.4	Způsoby recepce mezinárodních smluv	33
3.2.4.1	Transformace	34
3.2.4.2	Adaptace	34

3.2.4.3	Inkorporace	35
3.3	Ratifikace mezinárodních smluv	35
4	Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v českém právním řádu	38
4.1	Poměr českého ústavního práva k právu mezinárodnímu	38
4.1.1	Teorie monistická	38
4.1.1.1	Teorie primátu vnitrostátního práva.....	39
4.1.1.2	Teorie primátu mezinárodního práva.....	39
4.1.2	Teorie dualistická.....	39
4.2	Poměr mezinárodního a vnitrostátního práva v Ústavě České republiky, respektive Československého státu	40
4.2.1	Vývoj právní úpravy do vzniku samostatného českého státu	40
4.2.2	Euronovela.....	42
4.3	Interpretace mezinárodních smluv podle článku 10	44
4.3.1	Předpoklady interpretační přednosti mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy ČR	45
4.4	Aplikační přednost podle čl. 10 Ústavy ČR.....	47
4.5	Nález Ústavního soudu č. 403/2002 Sb. a jeho následky	49
4.6	Postavení mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách..	51
5	Význam mezinárodních smluv pro českou ústavnost	53
5.1	Důvody přístupu k mezinárodní smlouvě	53
5.2	Vývoj recepce mezinárodních lidskoprávních smluv	54
5.3	Pohled na mezinárodní lidskoprávní smlouvy s ohledem na Listinu základních práv a svobod.....	55
5.4	Význam mezinárodních smluv o lidských právech.....	56

1 Úvod

Cílem mé Diplomové práce s názvem Postavení a význam mezinárodních smluv o lidských právech v právním řádu ČR je probrat danou tematiku za pomoci studia pramenů tuto problematiku popsat.

V první části své práce se budu věnovat charakteristice lidských práv, která vymezím a v návaznosti na ně podrobněji popíšu Listinu základních práv a svobod, jakožto základní dokument upravující lidská práva v ústavním pořádku České republiky. Následuje charakteristika mezinárodních smluv o lidských právech, kde proberu jak celosvětovou, tak i regionální (v tomto případě evropskou) úpravu s ohledem na nejvýznamnější mezinárodní smlouvy lidskoprávní, konkrétně Všeobecnou deklaraci lidských práv a Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod.

V druhé části, nazvané Ratifikace mezinárodních smluv o lidských právech, která by se spíše měla nazývat recepce mezinárodních smluv o lidských právech, se budu věnovat právě problematice recepce s tím, že prvně vymezím pojem mezinárodní smlouva, následně se budu věnovat samotné recepci a na konci zmíním i onu ratifikaci mezinárodních smluv o lidských právech.

Třetí část pojmenovaná Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v právním řádu ČR se věnuje poměru vnitrostátního ústavního práva a mezinárodního práva, do čehož patří monistická a dualistická teorie. Následuje rozebrání poměru vnitrostátního a mezinárodního práva s ohledem na úpravu ústavy na území České republiky v čase. Nejprve se zabývám poměrem v ústavách Československého státu, na což naváže úprava v Ústavě samostatné České republiky. A to před a po přijetí Euronovely Ústavy. Do této části patří také interpretace mezinárodních smluv v ČR, které se budu věnovat podrobněji, kde zároveň zohledním vývoj postavení mezinárodních smluv a s tím spojenou aplikační přednost mezinárodních smluv o lidských právech s ohledem na euronovelu Ústavy a nález Ústavního soudu č. 403/2002 Sb.

V poslední části své práce se věnuji Významu mezinárodních smluv o lidských právech, v níž zohledním důvody proč přistoupit k mezinárodním smlouvám o lidských právech, jak se vyvíjela recepce mezinárodních smluv o lidských právech v po pádu totalitního režimu a v období přistoupení do Evropské unie. A celé to zakončím shrnutím významu mezinárodních smluv o lidských právech.

2 Základní charakteristika lidských práv a mezinárodních smluv o lidských právech

2.1 Lidská práva

Lidská práva nebo také základní práva a svobody patří mezi nejdůležitější subjektivní práva zaručená ústavně – Listinou základních práv a svobod a dále řadou mezinárodních smluv například Úmluvou proti mučení, Úmluvou o právech dítěte a zejména evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, kterými je Česká republika vázána.¹

Právy lidskými se označují ta práva, která jsou obecně uznávaná jako práva a svobody všech lidí, bez ohledu na to, kde žijí. Mají osobní charakter a nevyjadřují bezprostřední spojení člověka se státem.

Nejrozšířenější třídění lidských a občanských práv rozeznává:

1. Osobní práva a svobody – mezi ně náleží právo na život, osobní nedotknutelnost, nedotknutelnost obydlí a dopravovaných zpráv, záruky proti neoprávněnému uvěznění, svoboda pobytu, svoboda vyznání a právo soukromého vlastnictví
2. Politická práva a svobody – především svoboda slova, tisku, šíření zpráv, svoboda shromažďovací a spolčovací, právo volební.
3. Sociální, ekonomická a kulturní práva - mezi ně patří svoboda práce, právo na práci, právo na odborové organizování, právo na nemocenské a sociální zabezpečení, právo na vzdělání, právo na ochranu zdraví atd.

Je ovšem potřeba poznamenat, že mnozí teoretikové dosud odmítají uznat sociální, hospodářská a kulturní práva vůbec za součást katalogu občanských práv a považují je za pouhé programové postuláty, jejichž plné zajištění je v podmínkách soudobého státu takřka nemožné.²

¹ GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 5. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-233-2, str. 200

² BLAHOŽ, Josef, Karel KLÍMA a Josef SKÁLA. KOL. Ústavní právo Evropské unie. 1. vyd. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-48-1. str. 440 -441

Mezi základní podmínky úpravy lidských práv a svobod patří:

- *Zakotvení ve vnitrostátních ústavních dokumentech tak, aby byly součástí ústavního řádu*
- *Uznávání práv a svobod v jejich vývoji i nad stávající textové uznání v ústavách*
- *Trvalost ústavní úpravy a jejich nezrušitelnost a obtížnější změnitelnost*
- *Možnost jednotlivce obrátit se na nezávislé orgány v případě porušení jejich práv a svobod (obecné soudy, ústavní soudy)*
- *Internacionalizace ochrany lidských práv a svobod (mezinárodní dokumenty, mezinárodní soudnictví)*

Při existenci uvedených podmínek mohou být realizovány základní funkce lidských práv a svobod jako:

- *Omezení státní moci ve prospěch jedince*
- *Pomoc státu jedinci*
- *Účast jednotlivce na správě veřejných záležitostí*
- *Záruky k realizaci práv a svobod³*

Atributy základních práv a svobod:

- *Nezadatelnost – nejsou považovány za výtvar státní moci, ale stát je musí uznat, aby získaly pozitivně právní charakter*
- *Nezrušitelnost – stát je nemůže platně zrušit*
- *Nezcižitelnost – mají kogentní povahu, nositel se jich nemůže zbavit – vzdání se jich nemá právní význam. Stejně tak je nelze převést na jiného.*
- *Nepromlčitelnost – plynutí času na ně nemá význam, jsou vymahatelná trvale.⁴*

Vývoj lidských práv byl determinován lidským konsenzem. Je nelegitimní a i nelegální jejich obsah zužovat a snižovat tak už dosažený standard lidských práv.

³ ZIMEK, Josef. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 4. nezměněné vydání. Adamov: MIKADAPRESS, 2010. PrF MU č. 452. ISBN 978-80-210-5255-0. str. 27 a 28

⁴ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-233-2, str. 200

2.2 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod byla přijata v roce 1991 jako ústavní zákon federálního shromáždění ČSFR, proto v textu stvrzuje ústavní základ původní dvoučlenné československé federace, založené na dvou státoporných národech – českém a slovenském. Tato část preambule se stává zcela deklarativní bez konstitutivního právního obsahu po převzetí Listiny do ústavního pořádku České republiky 1. 1. 1993 dle článku 112 odst. 1 Ústavy České republiky, ale znamená platná hodnotová východiska pro stát nový, Českou republiku.

2.2.1 Členění Listiny

Listina je členěna na preambuli a 6 hlav. V preambuli zákonodárce deklaratorním způsobem evokuje kontinuitu českého (resp. československého) právního myšlení a svoji filozofii, která provází celý ústavní dokument. Hlava první je nazvána Obecná ustanovení. Hlava druhá je nazvána Lidská práva a základní svobody a dělí se na 2 oddíly – Základní lidská práva a svobody a na Politická práva. Hlava třetí se zabývá Právy národnostních a etnických menšin. V hlavě čtvrté se jedná o Hospodářská, sociální a kulturní práva. Hlava pátá je nazvána Právo na soudní a jinou právní ochranu a v hlavě šesté jsou Společná ustanovení.⁵

2.2.1.1 Preambule

Preambule Listiny je příkladem přihlášení se k přirozenoprávním idejím, ústavodárce zde povyšuje ochranu lidských a občanských práv na evropský (a světový) standard s ohledem na to, že Česká republika v tomto ohledu mnoho zameškala během období totality.

Preambule se opírá o tradiční právní ideje a obecně závazné demokratické principy. *Především:*

- *Uznává neporušitelnost přirozených práv člověka;*
- *Uznává práva občana;*
- *Uznává svrchovanost zákona;*

⁵ ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva: globalizace - bezpečnost*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-103-8. Str. 235

- *Navazuje na obecně sdílené hodnoty humanismu;*
- *Navazuje na demokratické a samosprávné tradice národa;*
- *Morálně odsuzuje dobu, kdy lidská práva a základní svobody byly v naší vlasti potlačovány;*
- *Vkládá naděje na zabezpečení základních práv a svobod do společného úsilí všech svobodných národů při zabezpečení základních práv a svobod;*
- *Vychází z práva českého (i slovenského) národa na sebeurčení;*
- *Extenzivně chápe i díl odpovědnosti za osud veškerého života na Zemi vůči budoucím generacím;*
- *Vyjadřuje vůli, aby se Česká republika důstojně zařadila mezi státy, jež výše uvedené hodnoty ctí.*⁶

2.2.1.2 Hlava první

Hlavu první tvoří články 1-4 Listiny, kde je prezentována normativní představa právního státu v restriktivním materiálně právním pojetí, jakýsi fundamentální ústavní pohled na základní dimenzi všech lidských a občanských práv, totiž vztah státu a člověka, a naopak i vztah občana ke státní moci.⁷ Články 2 a 4 vymezují právní stát, zatímco články 1 a 3 vymezují druhou stranu tohoto vztahu a to rovnoprávnost lidí a nezrušitelnost základních lidských práv a svobod.

Článek první zakotvuje svobodu a rovnost lidí v důstojnosti a právech a základní práva a svobody vymezuje jako nezadatelná, nezczitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Práva člověka a právo jako normativní systém jsou od sebe neoddělitelná, neboť právo je formou svobody lidí, a proto je obsah lidských práv neodlučitelnou součástí každého právního řádu. Okruh účastníků i rozsah právní normy je proměnlivý, vyjadřuje sociálně-historickou evoluci od dělení lidí na svobodné a nesvobodné, k formálnímu uznání rovnosti a svobody všech lidí až k její oficiálnímu utvrzení ve všeobecně závazných státních aktech. Prvně byla rovnost a svoboda lidí deklarována v Deklaraci nezávislosti USA v roce 1776, ale

⁶ ZOUBEK, Vladimír. *Lidská práva: globalizace - bezpečnost*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-103-8. str 236

⁷ GERLOCH, Aleš, Jirí HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém české republiky: Základy českého ústavního práva*. 4. akt. a dopl. vyd. Praha: PROSPEKTRUM, 2002, 2010 - dotisk. ISBN 9788071751069. Str. 342

ideou všeobecné rovnosti a svobody se zabývali už velcí antičtí filozofové jako Platón a Aristoteles.⁸

V článku druhém se píše o tom, že je stát založen na demokratických hodnotách a nesmí být vázán na výlučnou ideologii ani náboženství, státní moc je uplatňována jen v zákonných mezích a zákonem stanoveným způsobem a dále také zásada legální licence, tedy, že každý může dělat to, co není zákonem zakázáno a také, že nesmí být nucen do něčeho, co zákon neukládá.

Článek třetí zakazuje diskriminaci v jakékoli podobě, dává právo každému rozhodovat o své národnosti a zakazuje toto rozhodování ovlivňovat. A nikomu nesmí vzniknout újma na právech v souvislosti s uplatňováním jeho základních práv a svobod.

Článek čtyři udává, že povinnosti mohou být ukládány jen na základě zákona a v jeho mezích. Meze mohou být za podmínek stanovených Listinou opraveny pouze zákonem. Omezení základních lidských práv a svobod musí platit stejně v případech splňujících stanovené podmínky a takováto omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.

2.2.1.3 Hlava druhá – Lidská práva a základní svobody se dělí na dva oddíly.

2.2.1.3.1 Oddíl první se sestává z článků 5 – 16 Listiny a nazývá se Základní lidská práva a svobody.

Právní subjektivita je upravena v článku 5 – Každý je způsobilý mít práva. Toto prohlášení není jen proklamativní. Rozumí se jím obecná způsobilost k jakýmkoliv právům, nejen k těm uvedeným v Listině. Je tím vyjádřeno právo každého člověka na uznání jeho právní osobnosti.

⁸ KLÍMA, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-140-3. Str. 934

Článek šestý upravuje právo na život. Každý má právo na život, ochrany je hoden život už před narozením, nikdo nesmí být o život připraven, ale není porušením tohoto článku, pokud je někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které není podle zákona trestné. Trest smrti se nepřipouští.

Článek sedmý je rozvinutím článku šest o právu na život. Je zde upraven obecný princip ochrany lidské integrity, tedy zaručení nedotknutelnosti lidské osobnosti a jejího soukromí (omezena být může jen v zákonem stanovených případech) a zákaz mučení a jiného krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení a trestu.

Článek osmý zaručuje osobní svobodu, omezena může být jen z důvodu a způsobem upraveným zákonem. Dále jsou zde upraveny podmínky vazby a převzetí nebo držení v ústavní zdravotnické péči. V tomto článku je upravena část obecného principu ochrany osobní integrity a to osobní a fyzická stránka nedotknutelnosti. Z hlediska systematiky Listiny tvoří osobní nedotknutelnost jeden z dílčích aspektů nedotknutelnosti člověka, která je upravena v článcích 6 - 10. Princip osobní svobody tedy není tvořen jen článkem 8, ale spolu s ostatními právy a svobodami tvoří systém – neuzavřený systém osobního prostoru jedince.

Článek devátý zakazuje nucené práce nebo služby a upravuje podmínky, na které se toto ustanovení nevztahuje. Jde o speciální ustanovení ve vztahu k osobní svobodě upravené v článku 8. Ústavní dikce zákazu nucené práce není přímo právem, ale pokynem nenutit fyzické osoby k určité činnosti bez jejich svobodného souhlasu. *Tento pokyn se vztahuje nejen k orgánům veřejné moci, ale i výjimečně k nestátním osobám, pokud se tak děje nedobrovolně a pod výhružkou závažné újmy.*⁹

Článek desátý upravuje právo na zachování lidské důstojnost, osobní cti, dobré pověsti a ochranu jména v prvním odstavci. V druhém odstavci právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a

⁹ KLÍMA, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-140-3. Str. 1023

v třetím odstavci ochranu osobních údajů. Ustanovení tohoto článku je právem absolutním, jejichž cílem je ochrana fyzické a psychické součásti komplexní integrity fyzické a v jistých případech i právnické osoby a jsou aplikovatelná na každého. Bez ohledu na státní příslušnost a ochrana se vztahuje jak na žijící osoby, tak i na osoby zemřelé.

V článku jedenáct je zakotveno právo na vlastnictví majetku. Právo vlastnické je základem moderního ekonomického systému – tržního hospodářství. K rozvoji ekonomických vztahů všech subjektů je účinná a zaručená ochrana vlastnictví zásadní. V článku 11 jsou také obsaženy výjimky ze základního principu nedotknutelnosti a rovnosti vlastnictví, kterými je dán prostor pro realizaci veřejných zájmů a dále je zde upraven materiální základ pro fungování státu a celé veřejné moci a to tak, že daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona.

Článek dvanáct upravuje nedotknutelnost obydlí a podmínky, za jakých může být přípustná výjimka z obecně daného zákazu zásahu do nedotknutelnosti obydlí. Buď pro účely trestního řízení, nebo v případech, které jsou vymezeny zákonem, a jde vždy o situace v demokratické společnosti nezbytné pro:

- Ochranu života a zdraví osob,
- Ochranu práv a svobod druhých,
- Odvracení závažného porušení veřejné bezpečnosti a pořádku,
- Plnění úkolů veřejné správy, pokud je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti.¹⁰

Ustanovení článku 13 o ochraně a zachování listovního tajemství jsou jednou ze základních podmínek zachování kvality soukromého života jednotlivce.

Článkem 12 a 13 jsou konkrétně rozvinuta ustanovení článku 7 a 10 a ve vztahu k těmto článkům má povahu speciálního ustanovení.

Článkem 14 je zaručena svoboda pohybu a pobytu, právo na opuštění území republiky a zákaz nucení k opuštění území. Tyto svobody mohou být zákonem

¹⁰ KLÍMA, K. Ústavní právo, 3. rozšířené vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, Str. 315

omezeny z důvodů ochrany bezpečnosti státu, udržení veřejného pořádku, ochrany zdraví a svobod druhých a na vymezených územích také z důvodu ochrany přírody. Cizinec může být vyhoštěn, ale jen v zákonem stanovených případech.

Článek 15 zaručuje svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání a stejně tak svobodu vědeckého bádání a umělecké tvorby. Dále také obsahuje zákaz nucení k výkonu vojenské služby, pokud je to v rozporu se svědomím nebo náboženským vyznáním jednotlivce.

Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je spíše proklamativní proto, že myšlení, svědomí a náboženské vyznání jsou výsledkem vnitřního myšlenkového pochodu jednotlivce a tak je nelze do okamžiku, kdy jim jednatel nepochopí nějakou vnější formu, nelze nijak regulovat. Má vztah hlavně k návazným ustanovením, kterými se zaručují projevy člověka, jeho myšlenek nebo víry a práva spojená s jeho vědomím.

V článku 16 je rozveden princip svobody svědomí a myšlení z článku 15. Jde tedy o speciální ustanovení vztahující se ke konkrétní formě projevu jednotlivce. Svoboda projevu náboženství je právem zaručeným Listinou všem bez rozdílu státní příslušnosti. V druhém odstavci je upravena nezávislost církve na státních orgánech.

2.2.1.3.2 Oddíl druhý – Politická práva

Politická práva jsou upravena v člancích 17 – 23 Listiny. Oddělením politických práv se demonstruje odstup od lidských (základních) práv a svobod od občanských práv coby práv a svobod demokratických¹¹

Článek 17 obsahuje dvě vzájemně se doplňující práva, respektive svobody – svobodu projevu a právo na informace. Svoboda projevu patří mezi nejstarší ústavně garantované svobody. Je uvedena již ve francouzské Deklaraci práv

¹¹ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém české republiky: Základy českého ústavního práva*. 4. akt. a dopl. vyd. Praha: PROSPEKTRUM, 2002, 2010 - dotisk. ISBN 9788071751069. Str. 403

člověka a občana z roku 1789. U nás byla prvně garantována v císařském patentu o základních občanských právech z roku 1849 a to včetně zákazu cenzury, která je také součástí článku 17 Listiny.

Dalším politickým právem je petiční právo uvedené v článku 18. Petiční právo je ústavněprávním prostředkem ochrany práv a svobod a dochází jím k uskutečňování dalších práv, například práva na informace nebo práva podílet se na správě veřejných věcí. Petiční právo je jak nástrojem posílení kontroly činnosti orgánů veřejné moci, tak i pramenem poznání společenských potřeb a procesů, které probíhají ve společnosti. Peticí se nesmí zasahovat do nezávislosti soudů ani vyzývat k porušování základních práv.

Právo shromažďovací přísluší článku 19 Listiny. Nepokojné shromažďování je nelegální, zatímco pokojně se shromažďovat je zaručeno a zahrnuje nejrůznější formy shromažďovací aktivity jednotlivce, od práva organizovat shromáždění až po právo se takových shromáždění zúčastnit.

Článkem 20 je zaručeno právo sdružovací. Sdružováním je myšleno sdružovat se jak ve spolcích, společnostech i jiných sdruženích, tak i právo zakládat politická hnutí nebo strany a sdružovat se v nich.

V článku 21 je právo občanů podílet se na správě veřejných věcí. Přímo, prostřednictvím republikového nebo místního referenda nebo nepřímo, svobodnou volbou svých zástupců. Volby se konají ve lhůtách nepřekračujících pravidelná volební období stanovená zákonem a všeobecné a rovné volební právo se vykonává tajným hlasováním. Občané mají samozřejmě přístup k voleným a jiným veřejným funkcím za rovných podmínek.

Idea pluralismu je dána článkem 22 Listiny. *Zákonná úprava všech politických práv a svobod a její výklad a používání musí umožňovat a ochraňovat svobodnou soutěž politických sil v demokratické společnosti.*¹²

Posledním politickým právem v hlavě druhé je právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a svobod v článku 23.

2.2.1.4 Hlava třetí – Práva národnostních a etnických menšin

Hlava třetí obsahuje 2 články, článek 24 a 25.

Článek 24 obsahuje základní pravidlo vztahu k menšinám, a to zákaz jejich diskriminace. *Obecně jsou články 24 ve spojení s články 1 a 3 základními antidiskriminačními ustanoveními ústavního pořádku ČR. Článek 3 vytváří hmotněprávní garanci základních práv a svobod a je komplementární k principu rovnosti a usiluje o vytvoření stavu nediskriminace. Článek 24 je obecnou úpravou k článku 25, poněvadž termín „nikomu“ nesmí být způsobena újma pro jeho příslušnost ke kterékoli národnostní či etnické menšině nutno vykládat extenzivně, tedy tak, že se vztahuje na všechny osoby, nejen na české státní občany, ale i na cizince.*¹³

Článek 25 obsahuje právo na všeobecný rozvoj menšin. Především na rozvoj vlastní kultury, rozšiřovat a přijímat informace ve vlastním jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích. Příslušníkům národnostních a etnických menšin se taktéž zaručuje:

- Právo na vzdělání v jejich jazyku
- Užívat jejich jazyk v úředním styku
- Účast na řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.

¹² GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém české republiky: Základy českého ústavního práva*. 4. akt. a dopl. vyd. Praha: PROSPEKTRUM, 2002, 2010 - dotisk. ISBN 9788071751069. Str. 422

¹³ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-140-3. Str. 1163.

2.2.1.5 Hlava čtvrtá – hospodářská, sociální a kulturní práva.

Hlavu čtvrtou tvoří články 26 – 35.

Článek 26 upravuje svobodu povolání, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost.

Článek 27 – Speciální sdružovací právo na ochranu hospodářských a sociálních zájmů. Nezávislost odborů na státu a právo na stávkou.

V článku 28 je upraveno právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky

Článek 29 Listiny upravuje zvláštní sociálněekonomická práva sociálních menšin, coby specifických subjektů (ženy, mladiství, osoby zdravotně postižené)

Do článku 30 je vtělena určitá idea „sociálněprávního“ státu, který stanoví, že občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.

Ochrana zdraví je upravena v článku 31. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za zákonem stanovených podmínek.

Článek 32 se zabývá ochranou rodičů a dětí. Děti a mladiství mají zaručení zvláštní ochranu. Stejně tak těhotné ženy. Manželské i nemanželské děti mají stejná práva. Děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči, stejně tak je péče o děti a jejich výchova právem rodičů. To ovšem může být soudně omezeno. Rodiče pečující o děti mají právo na pomoc od státu.

Článek 33 upravuje právo na vzdělání. Toto právo se přiznává každému, to znamená každé fyzické osobě bez ohledu na to, zda je státním občanem ČR, cizincem, bezdomovcem či azylantem. Povinná je školní docházka po dobu stanovenou zákonem. Vzdělání na základní a střední škole je bezplatné, podle

možnosti společnosti a schopností občana i na vysokých školách. Je možné zřizovat soukromé školy, které mohou poskytovat vzdělání za úplatu. Za určitých podmínek mají občané právo na pomoc od státu při studiu.

Kulturní práva jsou upravena v člancích 34 a 35. V článku 34 se výslovně stanoví, že práva k výsledkům tvůrčí činnosti jsou chráněna zákonem, a že za podmínek stanovených zákonem je zaručen přístup ke kulturnímu bohatství.

V posledním článku hlavy čtvrté, tedy v článku 35 je upraveno právo na příznivé životní prostředí, právo na informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů a zákaz ohrožování či poškozování životního prostředí, přírodních zdrojů, druhového bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

2.2.1.6 Hlava pátá – Právo na soudní a jinou právní ochranu

Hlavu pátou tvoří články 36 – 40 Listiny.

Článek 36 upravuje právo na spravedlivý proces, soudní přezkum správních rozhodnutí a právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. *Článek 36 vyjadřuje spravedlivý proces jako ústavní institut, jako právní prostředek, jako právní proces, jako zakotvení garance spravedlnosti z hlediska funkce státu jako výlučného vykonavatele spravedlnosti (arbiterské funkce státu), z hlediska právního a demokratického státu jako výkon demokracie, jako ústavní princip a jako doktrínu.*¹⁴

Právo na spravedlivý proces obsahuje několik základních procesněprávních principů a zásad:

- Přístup k nezávislému a nestrannému soudu,
- Právo každého domáhat se ochrany svých práv,
- Zákonem stanovený postup a zákonem upravené řízení,
- Spravedlivý proces,

¹⁴ KLÍMA, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-140-3. Str. 1289

- Spravedlivé rozhodnutí,
- Náhrada za nespravedlivé nebo nesprávné rozhodnutí nebo úřední postup.

Součástí ustanovení je rovněž právo na spravedlivý a zákonný přezkum.

V článku 37 je upraveno právo odepřít výpověď, jestliže by sobě nebo osobě blízké způsobil nebezpečí trestního stíhání. Toto právo je výjimkou z obecné povinnosti svědčit. Dále je zde upraveno právo na právní pomoc, rovnost účastníků řízení a právo na tlumočníka.

Práva účastníků v řízení a podmínky vyloučení veřejnosti jsou dané článkem 38.

Článkem 39 je do Listiny zasazena zásada *Nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*. Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit.

Článek 40 subsumuje některé základní zásady trestního řízení:

- Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy
- Presumpce nevinny
- Právo na obhajobu
- Právo obviněného odepřít výpověď
- Zásady *Ne bis in idem* a *Res iudicata*
- Zákaz retroaktivity¹⁵

2.2.1.7 Hlava šestá – společná ustanovení

Hlava šestá se sestává z článků 41 – 44

Podle článku 41 jsou některá práva vázaná na prováděcí zákony. Práv uvedených v čl. 26, čl. 27 odst. 4, čl. 28- 31, čl. 32 odst. 1a 3, čl. 33 a 35 se lze domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí.

¹⁵ GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém české republiky: Základy českého ústavního práva*. 4. akt. a dopl. vyd. Praha: PROSPEKTRUM, 2002, 2010 - dotisk. ISBN 9788071751069. Str. 455 a 456

Článkem 42 je vymezen pojem „občan“, čímž se rozumí státní občan České republiky. Cizinci požívají lidských práv a svobod zaručených Listinou, pokud nejsou přiznána výslovně občanům. Pojmem „občan“ se rozumí každý člověk, jde-li o základní práva a svobody, která Listina přiznává bez ohledu na státní občanství.

Článek 43 řeší otázku azylu, institutu podobnému státnímu občanství. Česká republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními lidskými právy a svobodami.

Posledním článkem Listiny základních práv a svobod je článek s číslem 44, který omezuje některá povolání.

2.3 Mezinárodní smlouvy o lidských právech

2.3.1 Obecná mezinárodněprávní úprava lidských práv

2.3.1.1 Počátky mezinárodněprávní úpravy lidských práv

Ve srovnání s ústavněprávní úpravou přichází mezinárodněprávní úprava až velmi pozdě, s odstupem více než 150 let. Historicky prvotním zdrojem, z něhož vychází každá mezinárodněprávní úprava lidských práv, je ústavněprávní úprava lidských práv ve vyspělých demokratických státech Evropy a USA.¹⁶

Mimořádný rozvoj nové rozsáhlé kodifikace lidských a ústavních práv a také mezinárodněprávní úpravy lidských práv přineslo rozpoutání druhé světové války. Agrese nacistického Německa, vraždění civilního obyvatelstva (především židovského původu) a potlačování hodnoty jednotlivce ve fašistické a nacistické ideologii.¹⁷

¹⁶ BLAHOŽ, Josef, Karel KLÍMA a Josef SKÁLA. KOL. *Ústavní právo Evropské unie*. 1. vyd. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-48-1. Str. 459

¹⁷ tamtéž, str. 460

2.3.1.2 Charta OSN

Deklarace Spojených národů z roku 1942 je prvním nezávazným univerzálním mezinárodním aktem o lidských právech. Prvním závazným aktem je Charta OSN z roku 1945.

Charta OSN je nesporně nejvýznamnějším celosvětovým mezinárodněprávním aktem, ve kterém se nachází určité ústavněprávní prvky. Ty jsou však pro vysokou míru obecnosti obtížně uchopitelné a aplikovatelné. Státy, které Chartu přijímají, vyjadřují svou víru v „základní lidská práva“, jejichž vymezení však v Chartě chybí, protože v době vzniku takové vymezení v žádných mezinárodněprávních aktech neexistovalo. Vychází se tedy z toho, že pojem základních lidských práv vycházel z ústavněprávního vymezení základních lidských práv, k němuž do té doby dospělo euroamerické společenství. *Proto pojem základních lidských práv byl v té době dán ústavními vymezeními, které nacházíme v Deklaraci nezávislosti USA a prvním cyklu dodatků Ústavy USA z roku 1791, ve francouzské Deklaraci práv člověka a člověka a dalších ústavněprávních vymezeních lidských práv v kontinentální Evropě, jakož i ve vysokém standardu základních lidských práv vyplývajícím z britského práva tvořeného soudy – judge made law.*¹⁸

Garance základních lidských práv jsou Chartou OSN svěřeny Valnému shromáždění OSN a Hospodářské a sociální radě, které bylo uloženo zřídit Komisi pro lidská práva. Tyto garance jsou jen doporučující a iniciativní povahy, které zpravidla vyúsťují v rezoluce Valného shromáždění OSN. Závaznost těchto rezolucí pro konkrétní stát je však jen morální.

2.3.1.3 Všeobecná Deklarace lidských práv a pakty o lidských právech

Tato Deklarace byla vypracována Komisí pro lidská práva OSN a z textu preambule (*uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů*

¹⁸ BLAHOŽ, Josef, Karel KLÍMA a Josef SKÁLA. KOL. *Ústavní právo Evropské unie*. 1. vyd. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-48-1. Str. 460 - 461

lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě) vyplývá, že se vztahuje na lidstvo celého světa. Všeobecná deklarace obsahuje tou dobou již v demokratických státech zaručovanou úroveň práv osobních a politických, ale některá práva jsou ve srovnání s tehdejšími demokratickými ústavami formulována pragmatičtěji. Všeobecná Deklarace lidských práv upravuje práva sociální, hospodářská a kulturní, což znamená návrat k principu bratrství, později označovanému jako princip solidarity, vytyčeném v průběhu francouzské revoluce.¹⁹

V roce 1966 byly přijaty Mezinárodní pakty o občanských a politických právech a o právech hospodářských, sociálních a kulturních, čímž byly završeny snahy o přijetí mezinárodněprávních aktů o lidských právech. Tyto pakty realizují Všeobecnou deklaraci lidských práv. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech je pakt závazný pro stát, který jej ratifikoval, zatímco Paktem o hospodářských, sociálních kulturních právech se každý smluvní stát zavazuje *podnikat při maximálním využití svých zdrojů, samostatně i prostřednictvím mezinárodní součinnosti a spolupráce, opatření, zvláště hospodářské a technické, k postupnému plnému uskutečnění práv uznaných v tomto paktu všemi vhodnými prostředky, včetně přijetí zákonodárných opatření.*²⁰

Všeobecná deklarace je v teorii mezinárodního práva i v právní komparatistice označována jako Mezinárodní listina práv (International bill of rights).

Všeobecná deklarace dala podnět ke vzniku zhruba 80 různých úmluv a deklarací. Dodržování sedmi z těchto úmluv je sledováno účastnickými státy. Ratifikací některé z těchto úmluv vyslovuje stát souhlas s tím, že legislativa v oblasti lidských práv a její dodržování budou podrobeny kontrole nezávislých odborných orgánů.

¹⁹ tamtéž, str. 461

²⁰ BLAHOŽ, Josef, Karel KLÍMA a Josef SKÁLA. KOL. *Ústavní právo Evropské unie*. 1. vyd. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-48-1. Str. 462

- *Úmluva o prevenci a trestání zločinu genocidy (1948) je přímou reakcí na krutosti druhé světové války. Úmluva definuje genocidu jako spáchání určitých činů s cílem vyhladit určitou národnostní, etnickou, rasovou či náboženskou skupinu a zavazuje státy, aby vydávaly osoby obviněné ze zločinů genocidy do rukou spravedlnosti. K úmluvě dosud přistoupilo 135 států.*
- *Úmluva o právním postavení uprchlíků (1951) definuje práva uprchlíků, zejména právo nebýt nucen k návratu do zemí, kde jsou v ohrožení. Úmluva také ošetřuje nejrůznější aspekty každodenního života uprchlíků, včetně práva na práci, vzdělání, státní podporu a sociální zabezpečení a práva na cestovní doklady. Úmluvu ratifikovalo 142 států. Protokol týkající se právního postavení uprchlíků (1967) zajišťuje univerzální platnost úmluvy, která se původně vztahovala pouze na uprchlíky z druhé světové války. K protokolu přistoupilo 141 států. K alespoň jednomu z těchto nástrojů se přihlásilo celkem 145 států.*
- *Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1966) již byla přijata 169 státy. V úvodu úmluvy se říká, že veškerá politika nadřazenosti založená na rasových odlišnostech je neospravedlnitelná, vědecky nesprávná a morálně a právně zavrženíhodná. Na tomto základě úmluva definuje rasovou diskriminaci a zavazuje smluvní státy, aby přijímaly legislativní i praktická opatření na odstranění rasové diskriminace. Úmluva ustavuje kontrolní orgán, Výbor pro odstranění rasové diskriminace, který posuzuje zprávy jednotlivých států i stížnosti jednotlivců na porušování úmluvy, pokud dotyčný stát ratifikoval tuto dobrovolnou proceduru úmluvy.*
- *Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979) je v současnosti akceptována 175 státy. Zaručuje rovnoprávné postavení žen a mužů před zákonem a blíže určuje opatření na odstranění diskriminace žen z hlediska politického a veřejného života, národnosti, vzdělání, zaměstnání, zdraví, manželství a rodiny. Úmluva ustavila Výbor pro odstranění diskriminace žen coby orgán pověřený dohledem nad plněním úmluvy a posuzováním zpráv jednotlivých států. Opční protokol úmluvy (1999), k němuž se připojilo 59 států, umožňuje jednotlivcům předkládat výboru stížnosti na porušování úmluvy.*
- *Úmluva o zákazu mučení a jiného nelidského a ponižujícího zacházení a trestání (1984), kterou ratifikovalo 134 států, označuje mučení za mezinárodně uznávaný zločin, ukládá státům povinnost předcházet podobným činům a trestat jejich pachatele. Dále říká, že mučení nemůže být ospravedlněno žádnými*

výjimečnými okolnostmi ani tím, že bylo vykonáváno na příkaz. Kontrolním orgánem úmluvy je Výbor proti mučení, který posuzuje zprávy států a stížnosti jednotlivců a je oprávněn zahájit vyšetřování států, které jsou podezřelé z mučení.

- *Úmluva o právech dítěte (1989) poukazuje na obzvláštní zranitelnost dětí a shrnuje do jediného kodexu výsady a zvláštní ochranu dětí z hlediska všech druhů lidských práv. Úmluva jednoznačně odsuzuje jakoukoli diskriminaci a zdůrazňuje, že veškerá činnost se musí podřizovat zájmům dětí. Zvláštní pozornost je věnována uprchlickým a postiženým dětem a dětem z menšinových skupin. Smluvní státy se zavazují chránit dětské životy a podporovat rozvoj dětí a jejich zařazení do společnosti. Úmluva o právech dítěte je dohodou s největším množstvím smluvních států – dosud k ní přistoupilo 192 zemí. Výbor pro práva dítěte, ustavený úmluvou, dohlíží na její plnění a posuzuje zprávy předkládané smluvními státy.*
- *Mezinárodní úmluva o ochraně práv všech migrujících pracovníků a jejich rodinných příslušníků (1990) určuje základní práva a zásady a specifikuje opatření na ochranu legálně i ilegálně migrujících pracovníků. Úmluva vstoupila v platnost 1. července 2003 a dosud se k ní připojilo 24 států. První schůze kontrolního orgánu, Výboru pro migrující pracovníky, se uskutečnila v březnu roku 2004.²¹*

2.3.2 Evropská regionální mezinárodněprávní úprava lidských práv

2.3.2.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Tato úmluva je známá spíše pod svým kratším názvem – Evropská úmluva o lidských právech.

Pouhá prohlášení o nezbytnosti ochrany lidských práv a základních svobod neovlivnily jejich vývoj a nezměnily jejich skutečný stav. Zakladatelské státy,

²¹ Lidská práva: Nástroje na ochranu lidských práv - Další úmluvy. In: [online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=6&subkap=31>

kteře podepsaly Evropskou úmluvu, měly tuto skutečnost na paměti a snažily se tak vytvořit mezinárodně právní instrument, který by dával možnost účinně se domáhat uplatnění práv a svobod a účinně je chránil. To je důvod, proč jsou v úmluvě začleněny jen práva a svobody mající individuální charakter, a které mohou být přesně formulovány a účinně vynutitelné.²²

K účinné vynutitelnosti práv a svobod byl vytvořen systém soudních orgánů nezávislý na jednotlivých smluvních státech, který byl oprávněn projednávat individuální stížnosti na porušení těchto práv a svobod.

Katalog práv a svobod sepsaný v původním znění Úmluvy ze 4. listopadu 1950 (Úmluva vstoupila v platnost z hlediska mezinárodního práva po uložení deseti ratifikačních listin dne 3. září 1953) byl postupně doplňován o další práva hmotného i procesního charakteru prostřednictvím dodatkových protokolů.

2.3.2.1.1 Obsah Úmluvy

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 se skládá z preambule a 59 článků, rozdělených do 3 hlav, a dodatkových protokolů. Konkrétně protokolů č. 1, č. 4, č. 6, č. 7, č. 12 a č. 13.

Na preambuli navazuje článek 1 o povinnosti respektovat lidská práva – práva a svobody v hlavě první jsou vysokými smluvními stranami přiznána každému, kdo podléhá jejich jurisdikci.

Hlava první se nazývá Práva a svobody a skládá se z článků 2 – 18. V této hlavě jsou upravena konkrétně práva na život (čl. 2), zákaz mučení (čl. 3), zákaz otroctví a nucených prací (čl. 4), Právo na svobodu a osobní bezpečnost (čl. 5), právo na spravedlivé řízení (čl. 6), uložení trestu jen na základě zákona (čl. 7), právo na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8), svoboda myšlení,

²² HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: Linde Praha, 2003. ISBN 80-7201-417-X. Str. 10-11

svědomí a náboženského vyznání (čl. 9), svoboda projevu (čl. 10), svoboda shromažďování a sdružování (čl. 11), právo uzavřít manželství (čl. 12), právo na účinný právní prostředek nápravy (čl. 13), zákaz diskriminace (čl. 14), odstoupení od závazků v naléhavé situaci (čl. 15), omezení politické činnosti cizinců (čl. 16), zákaz zneužití práva (čl. 17) a omezení výkonu práv (čl. 18).

Hlava druhá s podtitulem Evropský soud pro lidská práva a skládá se z článků 19 – 51, které se nazývají: zřízení soudu (čl. 19), počet soudců (čl. 20), podmínky výkonu funkce (čl. 21), volba soudců (čl. 22), funkční období a odvolání (čl. 23), kancelář Soudu a zpravodajové (čl. 24), plénum soudu (čl. 25), samosoudci, výbory, senáty a velký senát (čl. 26), pravomoc samosoudců (čl. 27), pravomoc výborů (čl. 28), rozhodnutí senátů o přijatelnosti a odůvodněnosti věcí (čl. 29), postoupení věci velkému senátu (čl. 30), pravomoci velkého senátu (čl. 31), pravomoc Soudu (čl. 32), mezistátní stížnosti (čl. 33), individuální stížnosti (čl. 34), podmínky přijatelnosti (čl. 35), zásah třetí strany (čl. 36), vyškrcnutí stížnosti ze seznamu případů (čl. 37), posouzení případu (čl. 38), smírná urovnání (čl. 39), veřejné zasedání a přístup k dokumentům (čl. 40), spravedlivé zadostiučinění (čl. 41), rozsudky senátů (čl. 42), postoupení věci velkému senátu (čl. 43), konečné rozsudky (čl. 44), odůvodnění rozsudků a rozhodnutí (čl. 45), závaznost a výkon rozsudků (čl. 46), poradní stanoviska (čl. 47), poradní pravomoc Soudu (čl. 48), odůvodnění poradních stanovisek (čl. 49), výdaje na činnost Soudu (čl. 50) a výsady a imunity soudců v čl. 51.

Hlava třetí se skládá z článků 52 – 59 a obsahuje Závěrečná ustanovení, konkrétně: dotazy generálního tajemníka (čl. 52), ochrana uznaných lidských práv (čl. 53), pravomoci Výboru ministrů (čl. 54), zřeknutí se jiného způsobu urovnávání sporů (čl. 55), územní působnost Úmluvy (čl. 56), výhrady (čl. 57), vypovězení (čl. 58) a jako poslední, článek 59 – podpis a ratifikace.

Dodatkový protokol (také protokol č. 1) k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod se skládá z 6 článků: ochrana majetku (čl. 1), právo na vzdělání (čl. 2), právo na svobodné volby (čl. 3), územní působnost (čl. 4), vztah k Úmluvě (čl. 5) a podpis a ratifikace (čl. 6).

Protokol č. 4 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod přiznávající některá práva a svobody jiné než ty, které jsou již uvedeny v Úmluvě a prvním dodatkovém protokolu k Úmluvě obsahuje 7 článků: zákaz uvěznění pro dluh (čl. 1), svoboda pohybu (čl. 2), zákaz vyhoštění občanů (čl. 3), zákaz hromadného vyhoštění cizinců (čl. 4), územní působnost (čl. 5), vztah k Úmluvě (čl. 6), podpis a ratifikace (čl. 7).

Protokol č. 6 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod týkající se zrušení trestu smrti se sestává z 9 článků: zrušení trestu smrti (čl. 1), trest smrti v době války (čl. 2), zákaz odstoupení (čl. 3), zákaz výhrad (čl. 4), územní působnost (čl. 5), vztah k Úmluvě (čl. 6), podpis a ratifikace (čl. 7), vstup v platnost (čl. 8), činnost deponitáře (čl. 9).

Protokol č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod obsahuje 10 článků: procesní záruky v případě vyhoštění cizinců (čl. 1), právo na odvolání v trestních věcech (čl. 2), právo na odškodnění v případě justičního omylu (čl. 3), právo nebýt souzen nebo potrestán dvakrát (čl. 4), rovnost mezi manželi (čl. 5), územní působnost (čl. 6), vztah k Úmluvě (čl. 7), podpis a ratifikace (čl. 8), vstup v platnost (čl. 9), činnost deponitáře (čl. 10).

Protokol č. 12 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod obsahuje 6 článků: všeobecný zákaz diskriminace (čl. 1), územní působnost (čl. 2), vztah k Úmluvě (čl. 3), podpis a ratifikace (čl. 4), vstup v platnost (čl. 5), činnost deponitáře (čl. 6).

Poslední protokol, Protokol č. 13 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod týkající se zrušení trestu smrti za všech okolností se skládá z 8 článků: zrušení trestu smrti (čl. 1), zákaz odstoupení (čl. 2), zákaz výhrad (čl. 3), územní působnost (čl. 4), vztah k Úmluvě (čl. 5), podpis a ratifikace (čl. 6), vstup v platnost (čl. 7) a jako poslední čl. 8 – funkce deponitáře.

2.3.2.1.2 Přímý odraz textu Úmluvy v textu Listiny

Místopředseda Federální vlády Pavel Rychetský při projednávání Úmluvy ve federálním shromáždění řekl: „*Úmluva, přestože ještě pro ČSFR nevstoupila*

*v platnost, už měla významný vliv na náš právní řád. Např. řada ustanovení ústavní Listiny základních práv a svobod byla inspirována Úmluvou nebo je z ní přímo doslovně přijata*²³

Důvodová zpráva k Listině výslovně odkazuje na Úmluvu jen u zákazu diskriminace podle čl. 3 Listiny, který vychází z čl. 14 Úmluvy. Při pečlivějším porovnání obou dokumentů lze najít zjevný vliv textu Úmluvy na text Listiny i u dalších ustanovení. Formulace zákazu mučení v čl. 7 odst. 2 Listiny vychází z čl. 3 Úmluvy, výjimky ze zákazu nucených prací jsou takřka shodné v čl. 9 Listiny a čl. 4 Úmluvy. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání i limity svobodného projevu náboženského vyznání z čl. 9 Úmluvy jsou v článcích 15 a 16 Listiny. Definice svobody projevu, svobody shromažďovací a sdružovací a jejich meze vykazují značné shody v článcích 10 a 11 Úmluvy a článcích 17, 19 a 20 Listiny. Věta: „*Nikdo nemůže být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku*“ je doslovně převzata do článku 8 odst. 2 Listiny z článku 1 z Protokolu č. 4 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.²⁴

2.3.2.2 Listina základních práv Evropské unie

Článek 6 odst. 1 Smlouvy o EU říká, že Listina základních práv EU má stejnou právní sílu jako zakládající smlouvy. Z toho výslovně nevyplývá, že se jedná o mezinárodní lidskoprávní katalog, který by stál na úrovni univerzálních katalogů přijatých v rámci Rady Evropy nebo OSN. Z tohoto ustanovení lze dovodit pouze formální právní sílu Listiny. Ta se bude pohybovat někde mezi právní silou primárního práva a právní silou nařízení ES. Z hlediska vnitrostátního práva nelze Listinu základních práv EU považovat za součást primárního práva, protože se nejedná o mezinárodní smlouvu sjednanou v souladu s Vídeňskou úmluvou o smluvním právu. Stejně tak se nejedná o mezinárodní smlouvu, která

²³ WINTR, J., Vliv Úmluvy na český ústavní pořádek IN: BOBEK, M., KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J. (eds). Dvacet let Evropské Úmluvy v České republice a na Slovensku. Vydání 1. Praha: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-460-5. Str. 180

²⁴ WINTR, J., Vliv Úmluvy na český ústavní pořádek IN: BOBEK, M., KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J. (eds). Dvacet let Evropské Úmluvy v České republice a na Slovensku. Vydání 1. Praha: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-460-5. Str. 180 a 181

splňuje parametry mezinárodní smlouvy prezidentského typu vyžadované čl. 10 Ústavy ČR. Z pohledu vnitrostátního práva je tedy možné na Listinu základních práv EU pohlížet jako na součást komunitárního práva a pramen práva požívající aplikační přednost před vnitrostátním právem. Nikoli však jako na mezinárodní smlouvu lidskoprávní smlouvu, která by byla součástí ústavního pořádku ŘR dle nálezu Ústavního soudu č. 403/2002 Sb.²⁵

Listina je formulována tak, že bude mít normativní význam jen v rozsahu působnosti evropského práva. Článek 51 odst. 1 Listiny základních práv EU říká, že ustanovení Listiny jsou určena jednotlivým orgánům nebo institucím Unie nebo členských států „výhradně pokud uplatňuje právo Unie“ a dále zdůrazňuje respektování zásady subsidiarity. Odstavec 2 článku 51 Listiny základních práv EU dále zdůrazňuje, že: „Listina nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie, ani nevytváří žádnou novou pravomoc či úkol pro Unii, ani nemění pravomoc a úkoly stanovené ve Smlouvách“. Tímto se dá dovodit, že Listina bude brána v úvahu jen tehdy, když bude aplikováno evropské právo orgány EU nebo orgány členských států a nebude se tedy možno dovolávat Listiny v případech, kdy chybí evropský rozměr, tedy v okamžiku, kdy bude aplikováno pouze vnitrostátní právo členských států.²⁶

Václav Klaus, v době sjednávání Lisabonské smlouvy prezident České republiky, odmítl tuto smlouvu podepsat bez vyjednání výjimky týkající se Listiny základních práv EU, pro kterou argumentoval obavou o ohrožení platnosti Dekretů prezidenta Beneše. K tomu se vyjadřuje Mlsna²⁷, který tvrdí, že popření dekretů a z nich vzešlých právních vztahů nelze Listinou dovodit, jelikož Listina

²⁵Mlsna P, Listina základních práv Evropské unie a její ústavněprávní konotace IN: GERLOCH, Aleš; Wintr, Jan (eds), Lisabonská smlouva a ústavní pořádek ČR, Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, , ISBN 978-80-7380-192-2 . Str 292

²⁶ TRYZNA, J., Postavení listiny základních práv EU v evropském právu a její význam pro český právní řád IN GERLOCH, Aleš; Wintr, Jan (eds), Lisabonská smlouva a ústavní pořádek ČR, Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-192-2. Str. 292

²⁷ Mlsna, P., Listina základních práv Evropské unie a její ústavněprávní konotace IN GERLOCH, Aleš; Wintr, Jan (eds), Lisabonská smlouva a ústavní pořádek ČR, Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-192-2 . Str. 305

nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie na rámec pravomocí Unie a nemůže tedy zpětně zasáhnout do uvedených právních vztahů, stejně jako do nich nezasáhla Listina základních práv a svobod, případně mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, kterými je ČR vázána, a které považuje Ústavní soud za součást ústavního pořádku. Vláda se nicméně rozhodla vyjednat výjimku a tím zajistila podpis prezidenta u Lisabonské smlouvy, čímž bylo 29. 10. 2009 v Bruselu úspěšně zakončeno jednání.

3 Ratifikace mezinárodních smluv o lidských právech

3.1 Mezinárodní smlouva

Nejobecnější pojetí mezinárodní smlouvy je v obyčejovém mezinárodním právu, které ji definuje jako ujednání dvou nebo více subjektů mezinárodního práva, která má z vůle těchto subjektů mezinárodněprávní účinky a řídí se mezinárodním právem. Toto vymezení obsahuje 5 identifikačních znaků:

1. Mezinárodní smlouva má povahu ujednání. Jde o výsledek vstřícných, shodných projevů vůle více subjektů mezinárodního práva a důvodem její závaznosti je konsenz stran. „Smlouva“ je obecné pojmenování pramene mezinárodního práva založeného na konsenzu, zatímco konkrétní smlouvy jsou nazývány jako dohody, protokoly, úmluvy, pakty, charty, statuty, ústavy, deklarace, ale taky i smlouvy.
2. Smlouva je uzavřena mezi dvěma nebo více subjekty mezinárodního práva. Podle počtu stran se označují jako dvoustranné nebo mnohostranné. Co se týká závaznost, tak mezi nimi není rozdíl. Rozdílná bývá jejich funkce. Mnohostranné smlouvy nezřídka přebírají funkci „mezinárodních zákonů“ a tak vytvářejí (dotvářejí) platné právo v oblasti mezinárodních vztahů.
3. Mezinárodní smlouva je ujednání mezi subjekty mezinárodního práva. Převažují smlouvy mezistátní, ale stále častěji uzavírají smlouvy i mezinárodní mezivládní organizace, a to se státy nebo s další mezinárodními mezivládními organizacemi. Přestože smlouvy uzavřené organizacemi vykazují jisté zvláštnosti, nevymykají se obyčejovému pojmu mezinárodních smluv. Mezinárodní smlouvou není smlouva mezi

státem a soukromou osobou, protože fyzické ani právnické osoby normotvornou způsobilostí v mezinárodním právu nedisponují. Existují i případy smluv, které uzavřeli představitelé států zmocnění ústavním i mezinárodním právem jednat jeho jménem v mezinárodních stycích, ale jednali jako osoby, ne jako státní orgány. Těmto smlouvám se říká gentlemanské dohody, zůstávají osobním závazkem, ale nevyvolávají právní účinky.

4. Vůle stran cílí k tomu, propůjčit smluvnímu ujednání mezinárodněprávní účinky. Často jsou smlouvou sledovány i politické cíle, ne je právní. Velká většina mezinárodních smluv má proto vedle mezinárodněprávní polohy i dimenzi politickou. Politický rozměr nezbavuje smlouvu právní povahy, na rozdíl od čistě politických ujednání. Tedy od dohod, které jsou uzavřeny stranami s úmyslem nepropůjčit jim mezinárodněprávní následky.
5. Mezinárodní smlouva se spravuje mezinárodním právem. Státům disponujícím svrchovanou mocí nic nebrání dohodnout se, že se jejich vzájemné ujednání bude řídit vnitrostátním právem jednoho z nich, pak se ale nejedná o „mezinárodní smlouvu“. Dohody podrobené režimu vnitrostátního práva se zpravidla uzavírají v souvislosti s úpravou vlastní ekonomické a obdobné činnosti.²⁸

Mezinárodní smlouva se definuje i v mnohostranných úmluvách. Tato smluvní definice bývá užší než pojem smlouvy v obyčejovém právu. Vídeňskou úmluvou o smluvním právu z roku 1969 je smlouva vymezena jako „mezinárodní dohoda, která je uzavřena mezi státy písemnou formou a řídí se mezinárodním právem“. Stranou jsou tak ponechány smlouvy uzavřené jinými subjekty než státy, stejně tak i verbální a tacitní dohody. Písemnou formu vyžaduje i definice smlouvy ve Vídeňské úmluvě o právu smluv mezi státy a mezinárodními organizacemi nebo mezi mezinárodními organizacemi z roku 1968.

²⁸ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 180-184

Mezinárodním právem nejsou upraveny pouze znaky mezinárodní smlouvy coby vnější formy, ale rovněž pravidla, kterými je regulován proces uzavírání a uplatňování mezinárodních smluv, a kterými jsou upravovány podmínky jejich platnosti i jejich ukončení. Rozsáhlý komplex smluvního práva, obsahující uvedená pravidla především obyčejového charakteru byl kodifikován především Vídeňskou úmluvou o smluvním právu.

3.2 Recepce mezinárodních smluv

3.2.1 Pojem recepce

Aby mohlo mezinárodní právo uplatnit svou sjednocující funkci v spolupracujícím nebo soupeřícím mezinárodním společenstvím, musí vnitrostátní řád převzít jeho pravidla za svá. Recepce se rozumí, když stát přenáší všechny závazky, které převzal z mezinárodního práva formálně do svého právního řádu a tím jim propůjčuje vnitrostátní závaznost.

V klasickém pojetí se za recepci považoval jen samotný akt, jímž oprávněný orgán, většinou zákonodárce, udělil normě mezinárodního práva, závazné pro tento stát v rovině mezinárodního práva, vnitrostátní závaznost. Recepční akt nesplýval v jedno s aktem, kterým stát založil vázanost onou normou mezinárodního práva podle mezinárodního práva.

V mnohých státech současného mezinárodního společenství je aktem, kterým se zakládá pro stát závaznost podle mezinárodního práva vyvolán současně i účinek její vnitrostátní závaznosti, tudíž dochází k splnutí vnitrostátní recepce s aktem jejího uzavření. K uzavření významných mezinárodních smluv bývá ústavou požadována součinnost více orgánů, na jejichž aprobační akty na konci procesu navazují ratifikace a uložení ratifikační listiny. Nauka pak do pojmu recepce zahrnuje většinou i ony vnitrostátní akty nutné k uzavření mezinárodní smlouvy a tím se zprostředkovaně podílející na založení její vnitrostátní závaznosti.²⁹

²⁹ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 422-423

3.2.2 Recepce mezinárodního práva

Dříve, ještě na začátku 20. století, bylo prakticky nemyslitelné, aby na státním území byly vynucovány smlouvy, které nebyly vytvořeny vůlí národního zákonodárce. Toto se mění o konce 1. světové války, kdy se mění mezinárodní společenství a do většiny států se rozšířil příznivější postoj k mezinárodnímu právu.

Už nebyla nedotknutelnou idea svrchovanosti parlamentu, ale naopak se parlament dostal pod určitou kontrolu (zejména ústavním soudnictvím) a je ochoten strpět i určitou normotvornou konkurenci zahraničních subjektů. Dalším důvodem pro přijetí norem mezinárodního práva je také ideologická pohnutka. Obě světové války ukázaly v chování států, které války vyvolaly, úzkou spojitost mezi porušováním mezinárodního práva a nedobrým stavem vnitrostátního práva. Proto byla recepce mezinárodního práva do práva vnitrostátního žádána vítěznými mocnostmi, jako určitá garance proti opakování války.

3.2.3 Recepce mezinárodních smluv

Vnitrostátní právo zaujímá nejčastěji postoj k mezinárodním smlouvám. To není zase tak překvapivé, vzhledem k tomu, že poslední dobou význam smluv převyšuje důležitost ostatních pramenů mezinárodního práva. Smluvní instrument je výslovnou a psanou formou práva, takže se s ním vnitrostátním orgánům snadno pracuje. V procesu uzavírání smlouvy se k ní vyjadřují nejrůznější státní orgány, a proto jí nepovažují zcela za cizí právní příkaz.

Úprava recepce v moderních ústavách zpravidla nevynechává žádný z pilířů moci ve státě. Hlava států má vyhrazeno právo mezinárodní smlouvy ratifikovat, tedy učinit úkon, kterým stát po ukončení vnitrostátního projednání uznává danou smlouvu za mezinárodně závaznou. V praxi hlava států ratifikuje jen ty významné smlouvy.

Vláda smlouvy sjednává, někdy pod kontrolou parlamentu. Parlamentu se musejí některé typově významné smlouvy předložit před ratifikací k odsouhlasení. Bez souhlasu parlamentu není možné k ratifikaci přikročit. Zapojení parlamentu do ratifikačního řízení je záměrem politickým, protože z aplikace některých mezinárodních smluv vyplývají dalekosáhlé důsledky, ať už pro územní celistvost, mírovou existenci státu, národní hospodářství nebo za státní rozpočet. Přivolení parlamentu tak původně představovalo projev jeho legitimní politické kontroly nad mocí výkonnou. S postupem doby plní parlamentní souhlas také legislativní funkci. Zákonodárny sbor se vyjadřuje k mezinárodní smlouvě coby tvůrce národního právního řádu a strážce jeho jednoty. Proto zásadně uděluje souhlas i mezinárodních smluv, které ovlivňují postavení fyzických a právnických osob.

Do ratifikačního řízení se může výjimečně zapojit i lid, a to zejména v té době, kdy má dojít k přenosu jeho svrchovanosti na jiný subjekt mezinárodního práva. Referendum, sloužící jako konzultace lidu, však mívá jen poradní účinky (těžko ignorovatelné) a poslední slovo si zpravidla ponechává parlament.

Soudní moc má za úkol ochranu jednoty a bezrozpornosti vnitrostátního právního řádu. Ústavní nebo obdobné vysoké soudní instance zajišťují, zdanou mezinárodní smlouvy v souladu s ústavou, případně, zda jsou s recipovanými zákony v souladu zákony státu.

3.2.4 Způsoby recepce mezinárodních smluv

Mezinárodní právo neukládá, jakým způsobem mají být mezinárodní smlouvy přeneseny do práva vnitrostátního, proto existuje celá škála variant. V právu kontinentálním se setkáme zejména s pojmy transformace, adaptace a inkorporace. V systému anglosaském tradičně adopce.

3.2.4.1 Transformace

*Transformací se rozumí zachování doslovného znění mezinárodní smlouvy a její vyhlášení (schválení) v některé formě vnitrostátního práva.*³⁰ Z mezinárodní smlouvy se transformací stává vnitrostátní předpis a jako takový zavazuje všechny subjekty vnitrostátního práva. Souběžně existuje totožný soubor práv a povinností v příslušné mezinárodní smlouvě, jež zavazuje stát jako subjekt mezinárodního práva – formální dualismus. Transformace je vhodná u unifikačních smluv, u kterých je důležitý doslovný přenos smluv do vnitrostátního práva.

3.2.4.2 Adaptace

*Adaptací se má na mysli nikoliv doslovný, ale obsahový přenos mezinárodně právních závazků a oprávnění do forem vnitrostátního práva.*³¹ V tomto způsobu recepce mezinárodních smluv do vnitrostátního práva hraje klíčovou roli zákonodárce, který porovná závazky z adaptované mezinárodní smlouvy s platným vnitrostátním právem a následně přenesení do vnitrostátního práva jen ta smluvní pravidla, která neobsahuje. Pokud již vnitrostátní právo obsahuje srovnatelné pravidlo, není důvod k recepčnímu zákroku.

Přenos mezinárodních smluv adaptací je šetrný k vnitrostátnímu právu. Přes filtr projde jen ta část mezinárodní smlouvy, která ještě není ve vnitrostátním právu upravená. Adaptace předpokládá dokonalou znalost vnitrostátního práva a také cit pro systémové chápání a pochopení návazností mezi ním a mezinárodním právem.

Adaptující orgán musí nejdřív odstranit z mezinárodní smlouvy ta ustanovení, která jsou pro vnitrostátní právní poměry nepoužitelná a jejich adaptace by tak byla nesmyslná. Dále nemá smysl adaptovat smluvní pravidla, která lze ve vnitrostátním právu uplatnit přímo, bez nutnosti adaptace. Obsah zbylých smluvních pravidel by měl být z důvodu systémové jednoty a přehlednosti adaptován formou novely do zákona nebo jiného předpisu, který

³⁰ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 431

³¹ Tamtéž, str. 431

upravuje danou materii. Adaptace jedné mezinárodní smlouvy tak běžně obnáší novelizaci několika vnitrostátních předpisů. V případech, kdy je tento postup nemožný, by se měla adaptace realizovat schválením zvláštního zákona či jiného předpisu, který je určen speciálně k provedení mezinárodní smlouvy.

3.2.4.3 Inkorporace

*Inkorporací máme na mysli vtažení smluvní normy mezinárodního práva do vnitrostátní právní sféry, aniž by přitom ztrácela formu mezinárodního práva. Pouze se jí propůjčují účinky vnitrostátního práva (vnitrostátní obecná závaznost).*³² K vtažení do vnitrostátního práva zásadně dochází bez dalšího okamžikem, ve kterém se stane mezinárodně platnou a závaznou pro daný stát. V tomto případě tedy nedojde ke zdvojení formální existence jako u transformace, jde tedy o formální monismus. Mezinárodní smlouvy jsou pro subjekty vnitrostátního práva bezprostředně závazné.

Inkorporace je praktická u smluv, které zakládají práva a povinnosti u fyzických nebo právnických osob, jejichž provádění je podrobena jednotné mezinárodní kontrole, a je proto žádoucí i jednotná interpretace textu úmluvy – např. Evropská úmluva o lidských právech z roku 1950. Státy volí inkorporaci proto, aby zajistily těsnou návaznost mezi mezinárodní a vnitrostátní rozhodovací sférou a omezily tak výskyt rozhodnutí mezinárodních orgánů ve svůj neprospěch.

Pro inkorporaci jsou státy povinny aplikovat a interpretovat smluvní text jako mezinárodní smlouvu, nikoliv jako vnitrostátní předpis.

3.3 Ratifikace mezinárodních smluv

Ratifikace mezinárodní smlouvy je dle mezinárodního práva definitivní souhlas státu být vázán mezinárodní smlouvou. Jde o formální, slavnostní potvrzení dříve sjednané a podepsané smlouvy, provedené oprávněným státním orgánem, zpravidla hlavou státu. V ČR je jí prezident republiky.

³² MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 433

Na rozdíl od podpisu smlouvy, jenž má u multilaterálních smluv spíše deklaratorní význam (stvrzuje definitivní znění sjednaného textu smlouvy), se prostřednictvím ratifikace stát stává stranou smlouvy a vyjadřuje tak ochotu být jí vázán a aplikovat ji vůči vlastním obyvatelům. Ratifikace přitom není jenom vnitrostátním ústavním procesem, ale má rovněž svůj mezinárodněprávní rozměr, který je v případě multilaterálních smluv naplněn aktem uložení ratifikačních listin u depozitáře.³³

Podle současné ústavní úpravy lze mezinárodní smlouvy dělit několika způsoby:

- Parlamentní a ostatní – Parlamentními mezinárodními smlouvami jsou myšleny smlouvy, k jejichž ratifikaci je potřebný souhlas Parlamentu ČR.
- Prezidentské, vládní a resortní – vychází z článku 63 odst. 1 b) Ústavy, který svěřuje prezidentovi pravomoc sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy (smlouvy prezidentské) jako pravomoc kontrasignovanou. Zároveň opravňuje prezidenta přenést sjednávání mezinárodních smluv na vládu (vládní smlouvy – nevyžadují souhlas Parlamentu, přístup k nim a jejich sjednávání je přeneseno na vládu) nebo s jejím souhlasem na jednotlivé členy (smlouvy resortní – smlouvy, které svým významem nepřesahují rámec působnosti ústředních orgánů státní správy. Pravomoci jsou přeneseny na člena vlády pověřeného řízením příslušného ministerstva nebo jiného ústředního orgánu státní správy). Množiny smluv prezidentských a smluv parlamentních jsou totožné.³⁴
- Mezinárodní smlouvy parlamentní lze dále dělit ve smyslu článku 49 Ústavy na smlouvy:
 - a) upravující práva a povinnosti osob;
 - b) spojenecké, mírové a jiné politické;

³³ JANKŮ, J., JANOVSKEJ, J., SMEKAL, H., ŠIPULOVÁ, K., Mezinárodní závazky České republiky v oblasti lidských práv. In: [online]. [cit. 2014-03-22], Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=520>

³⁴ KLÍMA, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-140-3. Str. 124

- c) z nichž vzniká členství České republiky v mezinárodní organizaci
- d) hospodářské, jež jsou jiné povahy
- e) v dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu
- Mezinárodní smlouvy parlamentní lze ještě dále dělit na:
 - Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, se zvláštním postavením ve smyslu nálezu ÚS č. 403/2002 Sb.
 - Mezinárodní smlouvy podle čl. 10a Ústavy
 - Ostatní parlamentní mezinárodní smlouvy

Smysl tohoto dělení je v tom, že mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách jsou v právním řádu na úrovni Ústavního pořádku. Totéž platí o mezinárodních smlouvách podle čl. 10a Ústavy vzhledem ke způsobu, jakým je dáván souhlas k jejich ratifikaci. Ostatní mezinárodní smlouvy jsou postaveny na úroveň zákona, avšak v případě vzájemného rozporu mají aplikační přednost.³⁵

Aby byla mezinárodní smlouva inkorporována do právního řádu a získala tak aplikační přednost, tak musí splnit několik podmínek. Jde o její závaznost pro ČR, souhlas parlamentu k její ratifikaci a její vyhlášení. Implicitně lze dovodit další podmínky, např. že musí být řádně ratifikována a že její závaznost není omezena výhradou. Tyto podmínky tak vylučují mezinárodní smlouvy vládní a resortní. Tyto smlouvy se tedy nestávají součástí právního řádů ČR na základě generální inkorporace provedené ústavou, ale na základě parciální inkorporace provedené zákonem.³⁶

Smlouvy parlamentní, resp. Prezidentské vyžadují k ratifikaci souhlas obou komor Parlamentu. Stačí k tomu prostá většina na rozdíl od mezinárodních smluv podle čl. 10a, které vyžadují kvalifikovanou většinu, tedy třípětinovou většinu všech poslanců a třípětinovou většinu přítomných senátorů. To platí v případě, že

³⁵ Tamtéž, str. 124

³⁶ KLÍMA, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-140-3. Str. 124

není ústavním zákonem vyžadován souhlas vyjádřený prostřednictvím referenda.³⁷

4 Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v českém právním řádu

4.1 Poměr českého ústavního práva k právu mezinárodnímu

Poměr vnitrostátního a mezinárodního práva a hlavně jeho řešení je součástí ústavního práva ČR. Zpravidla se uvádějí 2 teorie. Teorie monistická a teorie dualistická.³⁸

4.1.1 Teorie monistická

Monisté pokládají pojem práva za dále nedělitelný a nepovažují za možné kvalitativně rozlišovat více různých právních řádů. Monistický poměr mezi vnitrostátním a mezinárodním právem předpokládá harmonii celého právního řádu, kterou zajišťují pevná pravidla vylučující případný konflikt mezi jeho prvky. Norma nižší právní síly, která by byla v rozporu s normou vyšší právní síly, nemá podle monistické teorie právo na existenci a byla by tedy neplatná. Není přitom důležité, zda jde o normu mezinárodní nebo o normu vnitrostátní, ale jen to, jaký má stupeň právní síly. Mezi normami na stejném stupni právní síly se uplatní hlavně princip *Lex posterior derogat priori*, tedy norma pozdější ruší normu dřívější.

Monistická učení však nemohou přehlížet rozdíly mezi vnitrostátním a mezinárodním právem. *Právě vědomí rozdílů nutí jejich zastánce k ústupku, resp. terminologickému paradoxu. Právní řád přes jeho proklamovanou jednotnost vnitřně strukturují do souborů norem mezinárodního a vnitrostátního práva,*

³⁷ Tamtéž, str. 125

³⁸ FILIP, Jan. *Ústavní právo České republiky: Základní pojmy a instituty. Ústavní základy ČR*. 4. vyd. Brno: Václav Klemm, 2011. ISBN 978-80-904083-8-8. Str. 185

*příčemž jeden z nich bývá považován za prvotní.*³⁹Z této klasifikace vychází dělení monistických koncepcí na jedny s primátem mezinárodního práva a druhé s primátem vnitrostátního práva.

4.1.1.1 Teorie primátu vnitrostátního práva

V teorii o primátu vnitrostátního práva je mezinárodní právo stavěno na roveň s vnějším státním právem. Stát vytváří normy svého vnitřního práva a stejně i mezinárodního práva vždy svým jednostranným projevem vůle. Závazky vůči jiným suverénům jsou přijímány zvláštním způsobem, sebelimitací nebo sebeomezením své svrchované moci. Státní orgány přebírající tyto závazky, jsou k tomu zmocněny buď na základě ústavy, nebo jiným předpisem vnitrostátního práva.

4.1.1.2 Teorie primátu mezinárodního práva

Zde se dosahuje jednoty systému práva tím, že se vnitrostátní právo podřazuje mezinárodnímu cestou delegace – to zmocňuje stát k vlastní zákonodárné činnosti.

4.1.2 Teorie dualistická

Dualistická teorie považuje rozdíly mezi právem vnitrostátním a právem mezinárodním za podstatné a vylučuje tak jejich jednotnost, jedná se podle ní o odlišné právní systémy s jinými subjekty, prameny, jurisdikčními a sankčními orgány, stejně jako o rozdílnou povahu upravovaných společenských vztahů. Pojmově tak nemůže dojít ke konfliktu mezi normami těchto 2 právních systémů, protože se každý obrací k jiným adresátům práv a povinností. Pokud bylo smyslem mezinárodní normy upravit poměry ve vnitrostátním právu, předpokladem pro její účinnost ve vnitrostátním měřítku je její předchozí recepce.

³⁹ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 510

4.2 Poměr mezinárodního a vnitrostátního práva v Ústavě České republiky, respektive Československého státu

4.2.1 Vývoj právní úpravy do vzniku samostatného českého státu

Ústavní listina z roku 1920 vykazovala velkou podobnost s ústavou rakouského státu v otázce vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva. Ústavní listina převzala nejen filozofii, ale i obsah rakouské listiny, např. stejně definovala mezinárodní smlouvy podléhající souhlasu národního shromáždění. Ústavní listina přijala dualistický model, ačkoli již byla k dispozici nová Německá ústava založená na monistické teorii. Ta však byla v meziválečné Evropě výrazně menšinová a pro sebevědomý český stát nebylo přípustné převzít teorii poraženého státu, který se netajil užitím monistické teorie v ústavě, aby se vyhnul nařčení, že nerespektuje mezinárodní právo.⁴⁰ Takže se Národní shromáždění rozhodlo pro cestu dualismu a pracnou metodu adaptace vnitrostátního právního řádu případ po případu. Ke každé mezinárodní smlouvě se zpravidla dříve nebo později, případně současně s ní, vydával zvláštní zákon.

Žádnou poúnorovou nedemokratickou ústavou nebyla zakotvena generální ani jiná speciální recepční norma, která by vymezila poměr mezinárodního a vnitrostátního práva. Tyto ústavy naopak mezinárodní smlouvy ignorovaly. Rozšířila se praxe speciálních zákonných recepčních norem, které se ovšem vyhýbaly smluvní úpravě ochrany lidských práv.

Totalitní československý stát odmítal přenechat výklad svých mezinárodních závazků nezávislým mezinárodním orgánům a tím si ponechával volnost konečného hodnocení svého chování z hlediska mezinárodního práva. Systematicky se bránil přijmout v jakékoli formě jurisdikci Mezinárodního soudního dvora a odmítalo se plně podrobit kontrole mezinárodních expertních orgánů pro mezinárodní ochranu lidských práv.

⁴⁰ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 460-461

Sebestřednost vnitrostátního práva a opomíjení práva mezinárodního dovolují učinit závěr, že se v letech 1948 – 1989 v Československu fakticky uplatňoval model primátu vnitrostátního práva, který se z hlediska mezinárodního práva jevil jako nespolupracující model, založený na argumentech krajního dualismu.⁴¹

Počátkem 90. let došlo v poměru mezinárodního práva a práva vnitrostátního k zásadní změně. Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod, vyhlásil ve svém § 2 speciální recepční klauzuli: „Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, Českou a Slovenskou Federativní Republikou ratifikované a vyhlášené, jsou na jejím území obecně závazné a mají přednost před zákonem.“ Citované ustanovení bylo recepční normou, která obsahuje několik pokrokových rysů:

- Jde o recepční normu ústavní povahy, kterou československé právo od vzniku ČSR postrádalo
- Zavádí inkorporaci mezinárodních smluv o lidských právech do československého práva
- Poskytuje těmto mezinárodním smlouvám o lidských právech uvnitř státu zacházení na úrovni ústavního zákona.

Československo také změnilo svůj postoj vůči mezinárodním soudním a parajudiciálním orgánům v oblasti ochrany lidských práv. V roce 1991 přistoupilo k Opčnímu protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech a tím přijalo kompetenci Výboru pro lidská práva projednávat stížnosti jednotlivců, kteří podléhají jurisdikci československého státu. V následujícím roce se podrobilo obdobným kompetencím Evropské komise pro lidská práva a Evropského soudu pro lidská práva.

Rozlišení mezinárodních smluv o lidských právech a mezinárodních smluv ostatních reaguje na rozsáhlá porušování mezinárodně chráněných lidských práv

⁴¹ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 462-463

v totalitním Československu a vyjadřovalo vedoucí vliv představitelů Charty 77 v prvních letech po pádu komunismu. Rovněž dovolilo ČSFR rychlý vstup do Rady Evropy (v roce 1992), která vysokou ochranu lidských práv předpokládala a vyžadovala.

Ústava z roku 1992 určila vztah k mezinárodním smlouvám o lidských právech a základních podobách, avšak opomenula vztah ke smlouvám ostatním. Nenabídla ani ustanovení, jež by dovolilo převést některá svrchovaná práva ČR na mezinárodní organizaci, což bylo žádané vzhledem k možnému přijetí ČR do Evropského společenství, resp. Evropské unie.

Článek 10 této ústavy stanovil, že „Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, Českou a Slovenskou Federativní Republikou ratifikované a vyhlášené, jsou na jejím území obecně závazné a mají přednost před zákonem.“ Navázala tak na pojetí ústavního zákona 23/1991 Sb. a zajistila málo početné kategorii mezinárodních smluv o lidských právech vnitrostátní účinky. Toto ustanovení mělo monistickou povahu, ale fakticky potvrzovalo kontinuitu dualistického přístupu Ústavy k mezinárodnímu právu. V souladu s tím se tam, kde chyběla norma českého práva výslovně připouštějící vnitrostátní účinky určité normy mezinárodního práva, mělo za to, že taková mezinárodní smlouva vnitrostátní účinky nemá.⁴²

4.2.2 Euronovela

Hlavním důvodem pro nutnost novely Ústavy byla „chudokrevnost“ mezinárodních článků Ústavy a jejich mezery se při užívání Ústavy v praxi naplno projeví. V důsledku tohoto již na konci 90. let krystalizoval politický konsenz potřebný k novelizaci. Vláda tak vypracovala komplexní návrh novely ústavy v oblastech mezinárodní, evropské a bezpečnostní. S takto široce pojatou změnou Poslanecká sněmovna nesouhlasila a v roce 1999 se předloženým návrhem odmítla zabývat již v prvním čtení.

⁴² MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 465

Na počátku roku 2000 byla vytvořena pracovní komise vlády k vypracování nového návrhu, který se měl orientovat pouze na rehabilitaci mezinárodního rozměru a na úpravu rámce potřebného k vstupu do Evropské unie. Tato komise byla složena z 2 členů z každého poslaneckého a senátorského klubu, které si mohly přizvat experty. Nakonec se komise sešla šestkrát a vypracovala návrh změn ústavy o 11 bodech. Ten byl přijat v obou komorách Parlamentu a jako ústavní zákon č. 395/2001 nabyl účinnosti 1. června 2002.⁴³

Klíčovou součástí euronovely se stal nově znějící článek 10 Ústavy ČR: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“ Mezinárodní smlouvy, které jsou předmětem článku 10 a splňují všechny náležitosti v něm uvedené, se stávají bezprostředně závaznými. Aniž by se vyžadovala jejich transformace ústavním zákonem, zavazují ihned subjekty českého práva i orgány českého státu. Tato bezprostřední závaznost s sebou nenese automaticky možnost se jí dovolat před českými soudy, ledaže je její konkrétní ustanovení z vůle smluvních stran i vzhledem k dostatečné přesnosti a jasnosti svého znění k přímenému vnitrostátnímu použití určeno.

Euronovelou ústavy se součástí českého právního řádu staly všechny mezinárodní smlouvy, k nimž dává souhlas parlament (čl. 10), přičemž se výrazně rozšířil výčet kategorií takových smluv v čl. 49 Ústavy. Vedle politických a hospodářských smluv všeobecné povahy jsou do něj nově zahrnuty i smlouvy spojenecké a mírové; smlouvy, z nichž vzniká členství ČR v mezinárodní organizaci; smlouvy upravující práva a povinnosti osob; smlouvy o dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu.

Podle původního znění Ústavy ČR byly inkorporovány do vnitrostátního práva jen mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách,

⁴³ MALENOVSKÝ, J. Euronovela Ústavy ČR v pěti obrazech IN: GERLOCH, A., KYSELA, J. et al. 20 LET Ústavy České republiky. Ohlédnutí zpět a pohled vpřed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, ISBN 978-80-7380-448-0. Str. 187

počítané v řádu desítek. Současná ústavní úprava vtahuje do českého práva potenciálně tisíce mezinárodních smluv. Soudní moc je povinna aplikovat tyto mezinárodní smlouvy podle pravidla uvedeného v článku 95 odst. 1 Ústavy, které říká, že: „soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu.“ Původní ústava přitom určovala pouze vázanost zákonem a poukaz na mezinárodní smlouvu v něm chyběl.

Dále euronovela upustila od ústavního rozlišování mezi mezinárodními smlouvami o lidských právech a ostatními mezinárodními smlouvami. Smlouvy o lidských právech avšak nadále zůstávají součástí právního řádu, protože z hlediska svého obsahu spadají pod širší pojem mezinárodních smluv, které upravují práva a povinnosti osob (čl. 49a Ústavy) a jsou tedy podřaditelné pod článek 10.⁴⁴

Integrační klauzule uvedená v článku 10a Ústavy vytvořila základní ústavněprávní východisko pro vstup České republiky do Evropské unie. Podmínkou členství v unii je předání části svých pravomocí Evropské unii prostřednictvím mezinárodní smlouvy o přistoupení. Tato nadstátní instituce nastupuje do uprázdněného mocenského prostoru i se systémy svého práva a mechanismy pro jeho prosazení a vynucení. Česká republika předává jen některé pravomoci některých orgánů. Z toho vyplývá, že Evropská unie členské státy nenahrazuje, nýbrž doplňuje.

4.3 Interpretace mezinárodních smluv podle článku 10

Orgány aplikující mezinárodní smlouvu podle článku 10 Ústavy ČR musí vycházet z toho, že aplikují pramen mezinárodního práva a jako takový jej interpretovat. Mezinárodní smlouva si totiž i nadále zachovává mezinárodněprávní povahu. Stěžejními jsou zde ustanovení článku 31 – 33 Vídeňské úmluvy o smluvním právu. Vídeňská úmluva stanoví, že základním interpretačním pravidlem je výklad smluv v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, vždy je

⁴⁴ Jiří Malenovský: Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v českém právu po 1. červnu 2002, [Právník 9/2002, s. 917]

*nutné přihlédnout též k předmětu a účelu smlouvy, přičemž nelze opominout ani její preambuli.*⁴⁵ Jazyková interpretace má tak jasnou přednost. Vychází se z textu samotného, nehledá se ve smlouvě to, co tam není výslovně napsáno, ale mohlo být zamýšleno, tedy nezachycený úmysl stran. V omezené míře se dají použít přípravné materiály a okolnosti, za nichž byla smlouva uzavřena, např. k potvrzení vyplynuvšího závěru či v situaci, kdy se takový závěr ukáže nejasný a nesrozumitelný. Mezinárodní smlouva může obsahovat vlastní pravidla pro interpretaci, která mají přednost před obecnými interpretačními metodami.

4.3.1 Předpoklady interpretační přednosti mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy ČR

Orgán aplikující právo musí prověřit, zda jsou splněny všechny podmínky, aby mohla být uznána aplikační přednost mezinárodní smlouvy. Ke splnění podmínek podle čl. 10 musí mezinárodní smlouva projít ratifikačním procesem (se souhlasem Parlamentu k ratifikaci), dále jí musí být Česká republika vázaná a smlouva musí být vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv.

Parlament musí vyslovit s ratifikací mezinárodní smlouvy souhlas. O smlouvách podle čl. 10 rozhoduje Parlament podle čl. 39 odst. 2 prostou nadpoloviční většinou přítomných členů.

*Institut ratifikace, resp. vyslovení souhlasu s ratifikací je institutem vnitrostátním, institut vázanosti smlouvou je naopak kategorií mezinárodněprávní. Pro ověření toho, zda je tento institut naplněn, je třeba ověřit určité podmínky (jak jejich samotnou existenci, tak i obsah). Jedná se o vyjádření souhlasu být smlouvou vázán, existenci možných výhrad, akceptaci výhrad a vzdání se výhrad, platnost smlouvy (objektivní i subjektivní), o neexistenci důvodů neplatnosti, výpovědi smlouvy, či odstoupení od ní.*⁴⁶

⁴⁵ Kučerová Dita, Aplikace mezinárodních úmluv podle čl. 10 Ústavy ČR. Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5913-9 (soubor) 9788021047334. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/> Str. 6

⁴⁶ tamtéž, str 7

Předpokladem pro to, aby mohla smlouva garantovat práva a ukládat povinnosti, je její zveřejnění v oficiálních publikačních platformách, kde se s ní mohou adresáti seznámit. Podmínka publikace vyplývá z čl. 52 odst 2 Ústavy, kde je uvedeno, že způsob vyhlášení mezinárodní smlouvy stanoví zákon, kterým je zákon č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a Sbírce mezinárodních smluv. Publikace mezinárodních smluv jako podmínka vnitrostátní platnosti mezinárodních smluv byla také judikována Ústavním soudem v jeho nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/04.

Článek 10 Ústavy dopadá pouze na smlouvy platné z hlediska mezinárodního práva. Nedopadá na smlouvy neplatné nebo dosud neplatné. Z dosud neplatné smlouvy mohou vznikat určité povinnosti podle čl. 18 vídeňské úmluvy o smluvním právu, tyto povinnosti působí podle Molka⁴⁷ pouze nepřímo, tedy způsobem předpokládaným v čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR, tedy nemařit předmět a účel smlouvy před jejím vstupem v platnost. Problémem těchto smluv je to, že nemají vnitrostátní platnost, protože nebyly publikovány ve vnitrostátní publikační platformě a tudíž nejsou součástí vnitrostátního právního řádu.

Další podmínkou pro aplikační přednost je, že je mezinárodní smlouva tzv. self – executing. To znamená, že požadavek přednostní aplikace se může bezvýjimečně a automaticky vztáhnout pouze na mezinárodní smlouvy, kterou jsou takové aplikace schopny, tedy na smlouvy, které jsou přímo použitelné (self-executing), použitelné bez toho, aby byly doplněny zákonným ustanovením. Tato podmínka není v čl. 10 zmíněna, ale má se za to, že je to samozřejmost, což vyplývá z toho, že jen taková smlouva může být aplikována na místo vnitrostátního zákona.⁴⁸

Mezinárodní smlouvy, které splňují veškeré podmínky, pak skrze inkorporační normu získají aplikační přednost před zákony. To znamená, že

⁴⁷ Molek, P. in ŠIMÍČEK, V. a kol. Ústava České republiky – Komentář. 1. vydání. Praha : Linde, 2010, ISBN 978-80-7201-814-7s. 181.

⁴⁸ KÜHN, Z., KYSELA, J. Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR, Právní rozhledy č. 7/2002, s. 301-312.

pokud je norma vnitrostátního práva v rozporu s normou obsaženou v inkorporované mezinárodní smlouvě, norma z inkorporované mezinárodní smlouvy se použije namísto normy vnitrostátního práva.

4.4 Aplikační přednost podle čl. 10 Ústavy ČR

Jak z předchozího vyplývá, ne každá smlouva podle článku 10 má aplikační přednost. Aplikační přednost před vnitrostátními zákony získá, až pokud splní 4 podmínky:

- Souhlas Parlamentu s její ratifikací
- Závaznost pro Českou republiku
- Přímá použitelnost
- Publikace v oficiálních vnitrostátních publikačních platformách

Aplikační přednost podle článku 10 euronovely se liší od úpravy před touto novelou, která byla svou povahou nadzákonná. Dřívější znění článku 10 totiž v případě konfliktu vnitrostátního práva s mezinárodní smlouvou o lidských právech, považovala ustanovení mezinárodní smlouvy za referenční kritérium, podle něhož mohla být ustanovení vnitrostátního zákona nebo zákon samotný zrušen. Mezinárodní smlouva tak byla nadána silou derogační, zatímco současné znění článku 10 již derogační sílu mezinárodním smlouvám nepřiznává.

Rozporný zákon není aplikován, ale zůstává platný. Mezinárodní smlouva se aplikuje až v okamžiku, kdy dojde ke střetu tohoto zákona s mezinárodní smlouvou. Tímto přístupem je vyloučena možnost, že by se mezinárodní smlouva dostala do možného přímého střetu s ústavním pořádkem.

Existují 2 základní přístupy k řešení, zdali je zákon, který je v rozporu s mezinárodní smlouvou, z toho důvodu též protiústavní. První je nejbližší inkorporačnímu modelu, kdy je závazek ctít mezinárodní závazky zakotven

v ústavních normách a orgán aplikující právo poskytuje přednostně ochranu vlastním ústavním normám.⁴⁹

Druhý přístup staví na tom, že mezinárodní smlouva je integrována do ústavního pořádku, kde má formu blíže neurčeného pramene práva, jehož síla odpovídá ústavnímu pořádku. Tento postoj zvolil Ústavní soud ve svém kontroverzním nálezu č. 403/2002 Sb., kde vyslovil názor, že podle bývalého článku 10 Ústavy ČR jsou součástí ústavního pořádku, a tedy jejich ustanovení musí mít nutně formu vnitrostátního ústavního zákona. *To je matoucí, neboť do roku 2001 byly tyto smlouvy (smlouvy o lidských právech a základních svobodách) do vnitrostátního práva inkorporovány, ale od 1. 6. 2002 byly do vnitrostátního práva transformovány, nicméně zákonodárce přílišnou iniciativu nevyložil. Eurovolenou byl v podstatě zaveden monistický přístup stojící na inkorporaci. Ústavní soud však tímto nálezem zaujal ve vztahu ke smlouvám podle dřívějšího článku 10 Ústavy ČR přístup dualistický a v podstatě odmítl mezinárodním smlouvám o lidských právech a základních svobodách odejmout derogační účinky a prohlásil je za součást ústavního pořádku. Tento přístup by tedy znamenal integrovat do ústavního pořádku všechny mezinárodní smlouvy.*⁵⁰

Aplikační přednost po euronovele je méně než nadzákonná povaha mezinárodních smluv o lidských právech podle předchozího článku 10 Ústavy. Tímto byla snížena právní síla mezinárodních smluv, ale zase byl rozšířen okruh smluv, kterým je tato relativně nižší právní síla přiznána.

Důvodová zpráva k euronovele k tomuto uváděla: *navrhovanou úpravou dochází k rozšíření věcné působnosti čl. 10 Ústavy, který se dnes vztahuje výlučně*

⁴⁹ Kučerová Dita, Aplikace mezinárodních úmluv podle čl. 10 Ústavy ČR. Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5913-9 (soubor) 9788021047334. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/> Str. 10

⁵⁰ Kučerová Dita, Aplikace mezinárodních úmluv podle čl. 10 Ústavy ČR. Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5913-9 (soubor) 9788021047334. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/> Str. 10

na mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách. S výkladem tohoto termínu bývají však spojeny obtíže již ve fázi schvalování těchto smluv v Parlamentu, kde se nadto vyžaduje kvalifikovaná ústavní většina v obou komorách. Napříště bude vymezení smluv jsooucích součástí právního řádu širší, přičemž zvláštní pravidla schvalování budou použita jen na mezinárodní smlouvy, které mají za následek převod některých působností ústavních orgánů České republiky na mezinárodní instituce. Důsledkem přednosti mezinárodních smluv jsooucích součástí právního řádu před zákonem bude i vázanost soudce těmito mezinárodními smlouvami. Nejeví se jako praktické z hlediska budoucích závazků České republiky plynoucích z členství v Evropské unii a ani jako právně možné, aby v případě nesouladu zákona s mezinárodní smlouvou jsooucí součástí právního řádu, rozhodoval Ústavní soud.⁵¹

4.5 Nález Ústavního soudu č. 403/2002 Sb. a jeho následky

Po účinnosti euronovely se zdálo být dělení mezinárodních smluv na lidskoprávní a ostatní uzavřené. Nicméně necelé 4 týdny po nabytí účinnosti euronovely vydal Ústavní soud nález 403/2002 Sb., kterým dané téma opět rozvířil. V nálezu se řešil návrh na zrušení části zákona č. 328/1991 SB., o konkurzu a vyrovnání, v tehdejší znění.

Ústavní soud rozhodl, že část zákona je v rozporu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, konkrétně s článkem 26. Ústavní soud využil této příležitosti a vyjádřil svůj názor k právní síle mezinárodních smluv o lidských právech. V souvislosti s článkem 9 odst. 2 uvedl, že Euronovelu nelze vykládat tak, aby omezovala nebo snižovala již dosaženou procedurální úroveň ochrany základních práv a svobod.

Změnu inkorporační normy ze speciální na všeobecnou, a tím odklon od dualistického pojetí vztahu vnitrostátního a mezinárodního práva, nelze *interpretovat ve smyslu odstranění referenčního hlediska ratifikovaných a*

⁵¹ Důvodová zpráva k ústavnímu zákonu č. 395/2001 Sb., sněmovní tisk č. 884, 3. volební období, dostupné z ww.psp.cz

*vyhlášených mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách pro posuzování vnitrostátního práva Ústavním soudem, a to s derogačními účinky*⁵²

Tímto Ústavní soud obnovil možnost argumentovat mezinárodními smlouvami o lidských právech a derogovat právní předpisy, které jsou v rozporu s takovými mezinárodními smlouvami lidsko-právními tak, jak to dříve umožňoval článek 87 odst. 1 Ústavy před Euronovelou.

Ústavní soud dále říká, že ústavní pořádek, o kterém pojednává čl. 112 odst. 1 Ústavy, se musí vykládat jen v souvislosti s článkem 1 odst. 2, který obsahuje dodržování mezinárodních závazků, což zahrnuje i uvedené mezinárodní smlouvy lidskoprávní.

Ústavní soud také nepřímou argumentoval článkem 95 odst. 2 Ústavy, podle kterého mají soudy při podezření, že zákon, který hodlají použít, by mohl být v rozporu s ústavním pořádkem, předložit tuto věc Ústavnímu soudu. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud považuje rozpor zákona s ústavním pořádkem za stejný případ jako rozpor zákona s mezinárodní smlouvou lidskoprávní, vznikla by zde podle něj neodůvodněná procedurální nerovnost.

Ústavní soud tedy požaduje, aby mu obecné soudy předložily kolizi mezinárodní smlouvy o lidských právech s vnitrostátním zákonem, tak jako to dělají v případě rozporu zákona s ústavním pořádkem, z důvodu, že rozhodnutí obecného soudu neaplikovat zákon pro rozpor s mezinárodní smlouvou v našem systému práva nepředstavuje precedens a tudíž nedojde k faktickým derogačním účinkům.

Jakkoli je možné označit tento náleží Ústavního soudu za velmi aktivní nebo kontroverzní, představuje závaznou interpretaci ústavy. Vzhledem k přirozenému upřednostňování moderní a podrobné ústavní Listiny základních práv a svobod před mezinárodními smlouvami o lidských právech v rozhodování soudů, nemá kritizovaný náleží velký dopad na ústavní praxi.

⁵² Nález ÚS č. 403/2002 Sb.

Zároveň tento náleží dovolil Ústavnímu soudu organicky pokračovat v bohaté judikatuře, kterou nashromáždil před Euronovelou a uchoval si tak možnost interpretovat Listinu základních práv a svobod ve světle Evropské úmluvy o lidských právech a judikatury Evropského soudu pro lidská práva.⁵³

4.6 Postavení mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách

Jak již bylo výše zmíněno, vypuštění kategorie mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách je jedním z hlavních prvků euronovely. Tento pojem nebyl vypuštěn pouze z článku 10, ale také z článku 87 odst. 1 a) a b), který stanovuje klíčová oprávnění Ústavního soudu rušit zákony nebo jejich jednotlivá ustanovení, resp. rušit jiné právní předpisy nebo jejich jednotlivá ustanovení.

V obou zmíněných ustanoveních byl rovněž zaměněn pojem „ústavní zákon“ za „ústavní pořádek“. Dále byl pojem mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách vypuštěn z příslušných ustanovení zákona o Ústavním soudu, která upřesňují kompetence Ústavního soudu podle čl. 87 odst. 1 písm. d), o kompetencích v řízení o individuálních ústavních stížnostech. Samo ustanovení písmena d) v Ústavě zůstalo nezměněno i po euronovele. *Z toho někteří konstitucionalisté (např. J. Filip) dovodili, že lidsko-právní smlouvy nejen přestaly být „derogačním nástrojem“ ve vztahu k obyčejným zákonům, ale že je napříště nelze použít ani z hlediska konkrétní kontroly ústavnosti.*⁵⁴

⁵³ MALENOVSKÝ, J., Euronovela Ústavy ČR v pěti obrazech IN: GERLOCH, A., KYSELA, J. et al. 20 LET Ústavy České republiky. Ohlédnutí zpět a pohled vpřed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, ISBN 978-80-7380-448-0. Str. 200

⁵⁴ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 468

Mezinárodní smlouvy upravující lidská práva zpravidla splňují podmínky požadované hypotézou ustanovení čl. 10 Ústavy (ratifikace, souhlas Parlamentu s ní, závaznost a vyhlášení), a proto jsou i po účinnosti euronovely součástí právního řádu. Na rozdíl od stavu před euronovelou jsou teď součástí právního řádu i jednotlivá ustanovení na ochranu lidských práv ve smlouvách, které nespádaly do kategorie mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách před euronovelou. Tyto nyní patří do skupiny smluv, které upravuje nynější čl. 10 Ústavy.

K derogační schopnosti mezinárodních smluv o lidských právech se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu č. 403/2002 Sb. Vyšel z ústavní maximy podle čl. 9 odst. 2 Ústavy o nepřipustnosti změny podstatných náležitostí demokratického právního státu. S poukazem na ni vyslovil přesvědčení, že „žádnou novelu Ústavy nelze interpretovat v tom smyslu, že by jejím důsledkem bylo omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod“. Proto tedy nelze ústavní zakotvení všeobecné inkorporační normy „interpretovat ve smyslu odstranění referenčního hlediska ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách pro posuzování vnitrostátního práva Ústavním soudem, a to s derogačními účinky“.

Následně Ústavní soud logicky dovodil, že „rozsah pojmu ústavní pořádek nelze vyložit jen s ohledem na ustanovení čl. 112 odst. 1, ale i vzhledem k článku 1 odst. 2 Ústavy, a tak do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách“

Do Ústavy euronovelou vstoupil nový princip, princip dodržování závazků z mezinárodního práva. Byl vložen do samotných základních ustanovení a směřuje do budoucna. Na jeho základně je Ústavní soud povinen zajistit respektování závazků plynoucích z lidskoprávních smluv i z jednotlivých lidskoprávních smluvních ustanovení. Pokud určitý orgán veřejné moci v České republice nerespektuje lidskoprávní závazek z mezinárodního práva, a tato skutečnost je již nezvratná, tak se jedná o porušení mezinárodního závazku a tudíž o rozpor s čl. 1 odst. 2 Ústavy, tedy rozpor s Ústavním pořádkem. Ústavní soud je coby strážce ústavnosti povinen na návrh oprávněného subjektu zakročit a využít

k tomu veškeré své kompetence (abstraktní i konkrétní kontrolu ústavnosti) i všechny své pravomoci, včetně pravomoci derogační. Ústavní soud může zrušit zákon či jiný předpis, který svou existencí porušuje mezinárodní závazek ČR, a také může zrušit individuální rozhodnutí orgánu veřejné moci.⁵⁵

Zmiňovaný nález byl podroben kritice pro svůj údajný aktivismus, ale Ústavní soud na svém právním názoru setrval, a to jak v řízeních o ústavní stížnosti, tak i v řízeních o návrhu na zrušení zákona.⁵⁶

5 Význam mezinárodních smluv pro českou ústavnost

Přistoupením k mezinárodním smlouvám o lidských právech a základních svobodách vyjádřila Česká republika svůj zájem být demokratickým právním státem, který na sebe bere závazky vyplývající z těchto mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách a zaručuje se tato práva hájit.

5.1 Důvody přístupu k mezinárodní smlouvě

K zodpovězení otázky, proč státy přistupují k mezinárodním smlouvám, je třeba zhodnotit, jaké dopady bude přistoupení či nepřistoupení k mezinárodním mít. Tyto dopady mohou být pozitivní i negativní a v souladu s teorií racionální volby se dá předpokládat, že stát zvolí ty, které maximalizují zisk a minimalizují ztráty.

Dopady, které plynou z přistoupení k mezinárodní smlouvě lze rozdělit na 2 hlavní okruhy – důsledky, které plynou ze samotné smlouvy a důsledky, které nastupují vůči státu jeho přistoupením. Mimo důsledky, které plynou přímo ze smlouvy je rozhodujícím faktorem, který ovlivňuje rozhodnutí státu přistoupit či nepřistoupit, především získání navazujících výhod a posílení mezinárodní prestiže státu.⁵⁷

⁵⁵ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 487

⁵⁶ Tamtéž, str. 488

⁵⁷ JANKŮ, J., JANOVSKEJ, J., SMEKAL, H., ŠIPULOVÁ, K., *Mezinárodní závazky České republiky v oblasti lidských práv*. In: [online]. [cit. 2014-03-22], Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=520>

U mezinárodních a zejména bilaterálních smluv, je obvykle přítomen faktor reciprocity, který je ovšem u lidskoprávních smluv omezen, protože neupravuje vztahy mezi státy, ale vztah mezi státem a jednotlivci podřízenými jeho jurisdikci. Zde se však mohou vyskytovat jiné, podmíněné přísliby výhod od jiných členů mezinárodního systému. Klasickým případem je v tomto příkladu nutnost přijetí lidskoprávní úpravy výměnou za členství v Radě Evropy. Země střední a východní Evropy také přistupovaly k Evropské úmluvě o lidských právech a základních svobodách s cílem dosáhnout vyšší prestiže, reputace nebo důvěryhodnosti.⁵⁸

Podpis mezinárodních lidsko-právních smluv ukazuje zájem státu zařadit se mezi vyspělé demokratické státy, ratifikace představuje ochotu být vázán pravidly a podrobit se externí kontrole. Teorie důvěryhodného zavazování se (credible commitment) naznačuje, že jsou státy ochotny částečně omezit svojí suverenitu, výměnou za zlepšení důvěryhodnosti a přínos dalších, jinak těžko získatelných výhod.⁵⁹

5.2 Vývoj recepce mezinárodních lidskoprávních smluv

Po pádu komunistického režimu následuje etapa, která byla velmi důležitá z hlediska změny image důležité jak z vnitrostátního, tak mezinárodního hlediska. Raně postkomunistická etapa se vyznačuje úsilím o vymezení se proti předchozímu režimu a usilováním o co nejrychlejší vytvoření ústavního zákona o lidských právech nebo recepci celého smluvního rámce Rady Evropy bez přijetí vlastní vnitrostátní lidskoprávní úpravy. Na mezinárodní úrovni šlo především o poskytnutí záruky západním partnerům ohledně stability a oddanosti státu lidským právům.⁶⁰

V období přistoupení k Evropské unii docházelo k přijetí vysokého počtu lidskoprávních smluv, nejenom proto, že to Evropská unie vyžadovala ve svých

⁵⁸ tamtéž

⁵⁹ tamtéž

⁶⁰ tamtéž

Kodaňských kritériích a vznikalo v té době více mezinárodních lidskoprávních smluv, ale i v důsledku podepsání starších smluv.⁶¹

Zajímavým zjištěním je také to, že po vstupu do Evropské unie trend podepisování lidskoprávních smluv neklesá, což jasně ukazuje, že Česká republika nepřijímala tyto smlouvy jen, aby se dostala do Evropské unie, ale hlavně proto, že má zájem na mezinárodním zavazování se v oblasti lidských práv i jako členský stát EU.⁶²

5.3 Pohled na mezinárodní lidskoprávní smlouvy s ohledem na Listinu základních práv a svobod.

Inkorporace mezinárodních lidskoprávních smluv do Ústavy před Euronovelou přinesla do dualismu založeného na praxi adaptace obsahu mezinárodních smluv do zákonů a jiných předpisů monistické pravidlo, což ne zrovna prospělo kvalitě celku. Listina sama o sobě představuje produkt dualistické adaptační metody modifikované vlastní invencí jejich tvůrců. V tetu Listiny jsou totiž obsaženy klíčové mezinárodní instrumenty, zejména Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Ustanovení Listiny a oněch, jí na roveň postavených, mezinárodních smluv jsou mnohdy velmi podobná či téměř shodná. Z toho vyvstává otázka účelnosti inkorporace těchto smluv rozhodnutím ústavodárce, protože se jejich inkorporace může jevit jako ústavní superfluum (nadbytečnost). To se neobešlo bez problémů v oblasti soužití těchto smluv s Listinou v oblasti aplikace, což bylo řešeno primárním používáním Listiny. Tím byl vliv těchto mezinárodních smluv reálně oslaben. Dualistické pozadí Ústavy tedy znemožnilo, aby se dílčí monistická inovace plně rozvinula a prosadila.⁶³ Tento dualismus byl odstraněn až euronovelou, které zároveň sebrala výsadní postavení mezinárodních smluv o

⁶¹ JANKŮ, J., JANOVSÝ, J., SMEKAL, H., ŠÍPULOVÁ, K., Mezinárodní závazky České republiky v oblasti lidských práv. In: [online]. [cit. 2014-03-22], Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=520>

⁶² tamtéž

⁶³ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). Str. 467

lidských právech a základních svobodách v právním řádu, to bylo nicméně zase navraceno Nálezem Ústavního soudu č. 403/2002 Sb.

5.4 Význam mezinárodních smluv o lidských právech

Jak už bylo výše zmíněno, přistupování k mezinárodním smlouvám o lidských právech a základních svobodách má zásadní význam pro postavení státu v očích mezinárodního společenství, kde to zvyšuje prestiž a důvěryhodnost, případně umožňuje přístup do mezinárodních organizací nebo k různým výhodám, ke kterým by se stát bez zavázání se k dodržování základních lidských práv zcela jistě nedostal.

Pro občany státu přistoupení k mezinárodním smlouvám často znamená přístup k dalším prostředkům, jak si svá práva hlídat, případně je vymáhat u mezinárodních institucí jako je například Evropský soud pro lidská práva, který umožňuje domáhat se svých základních práv i tam, kde už není žádný vnitrostátní prostředek ochrany práv.

6 Závěr

V úvodu jsem si vytyčil body, kterým jsem se chtěl věnovat a podle nich jsem také koncipoval svou Diplomovou práci. K teoretickému tématu - Postavení a význam mezinárodních smluv o lidských právech v právním řádu ČR – jsem si nejdříve sehnal vhodnou literaturu a po seznámení s ní jsem svou Diplomovou práci vytvořil. Jak už jsem nastínil v úvodu, svou práci jsem koncipoval tak, že jsem prvně vymezil pojmy důležité pro mé téma a následně jsem se jal práci sepsat, tak, aby pokud možno obsáhla celou materii. Přes charakteristiku lidských práv jsem se dostal k Listině základních práv a svobod, které jsem se věnoval velmi podrobně, abych nastínil, jaká práva jsou v tomto dokumentu upravena, a mohl je porovnat s právy upravenými v mezinárodních smlouvách. Konkrétně s Evropskou úmluvou, u které jsem provedl podobný rozbor článků, jako u Listiny, s tím, že jsem je dále nerozebíral, protože se téměř neliší od úpravy v Listině.

Přes charakteristiku mezinárodních smluv o lidských právech a jejich úpravu v měřítku celosvětovém a regionálním jsem se dostal k druhé části své práce, ve

které jsem se věnoval spíše recepci práva než ratifikaci, jak je ona část pojmenována. Samotné ratifikace jsem se také dotkl v závěru druhé části. V následující části jsem se zabíral Postavením mezinárodních smluv v českém právním řádu tak, že jsem si nejdříve vymezil obecné pojmy a následně se věnoval konkrétním problémům tohoto tématu. Tedy postavení mezinárodních smluv v právním řádu ČR, což jsem vzal i s historickým kontextem, avšak důraz jsem kladl na současnou úpravu, tedy po euronovele Ústavy a ve světle nálezu Ústavního soudu č. 403/2002 Sb.

V závěrečné části jsem stručně vymezil význam mezinárodních smluv a důvody, které vedou k jejich uzavírání s malým ohlédnutím na to, jak byly mezinárodní smlouvy o lidských právech přejímány do Českého právního řádu po vzniku samostatné České republiky.

Zdroje

Literatura:

- BLAHOŽ, Josef, Karel KLÍMA a Josef SKÁLA. KOL. Ústavní právo Evropské unie. 1. vyd. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-48-1. 939 stran
- BOBEK, M., KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J. (eds). Dvacet let Evropské Úmluvy v České republice a na Slovensku. Vydání 1. Praha: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-460-5. 269 stran
- FILIP, Jan. Ústavní právo České republiky: Základní pojmy a instituty. Ústavní základy ČR. 4. vyd. Brno: Václav Klemm, 2011. ISBN 978-80-904083-8-8. 370 stran
- GERLOCH, Aleš, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. Ústavní systém české republiky: Základy českého ústavního práva. 4. akt. a dopl. vyd. Praha: PROSPEKTRUM, 2002, 2010 - dotisk. ISBN 9788071751069. 563 stran
- GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 5. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-233-2, 308 stran
- GERLOCH, Aleš; WINTR, Jan (eds), Lisabonská smlouva a ústavní pořádek ČR, Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, , ISBN 978-80-7380-192-2 . 378 stran
- GERLOCH, A., KYSELA, J. et al. 20 LET Ústavy České republiky. Ohlédnutí zpět a pohled vpřed. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, ISBN 978-80-7380-448-0. 391 stran
- HUBÁLKOVÁ, Eva. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha: Linde Praha, 2003. ISBN 80-7201-417-X. 743 stran
- KLÍMA, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině, 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, ISBN 978-80-7380-140-3. 1. a 2. Díl, celkem 1441 stran
- KLÍMA, K. Ústavní právo, 3. rozšířené vydání Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 759 stran
- MALENOVSKÝ, J. Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému. 5. podst. upr. a dopl. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2008. PrF MU svazek 402. ISBN 1081-329-2008 (4603/PrF-1/08-17/22). 551 stran

- ŠIMÍČEK, V. a kol. Ústava České republiky – Komentář. 1. vydání. Praha : Linde, 2010, ISBN 978-80-7201-814-7. 1536 stran
- ZIMEK, Josef. Ústavnost a český ústavní vývoj. 4. nezměněné vydání. Adamov: MIKADAPRESS, 2010. PrF MU č. 452. ISBN 978-80-210-5255-0. 179 stran
- ZOUBEK, Vladimír. Lidská práva: globalizace - bezpečnost. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-103-8. 461 stran

Právnícká periodika:

- KÜHN, Z., KYSELA, J. Aplikace mezinárodního práva po přijetí tzv. euronovely Ústavy ČR, Právní rozhledy č. 7/2002, s. 301-312.
- Jiří Malenovský: Postavení mezinárodních smluv o lidských právech v českém právu po 1. červnu 2002, [Právník 9/2002, s. 917]

Internetové zdroje:

- JANKŮ, J., JANOVSKÝ, J., SMEKAL, H., ŠÍPULOVÁ, K., Mezinárodní závazky České republiky v oblasti lidských práv. In: [online]. [cit. 2014-03-22], Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=520>
- Lidská práva: Nástroje na ochranu lidských práv - Další úmluvy. In: [online]. [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=6&subkap=31>
- Kučerová Dita, Aplikace mezinárodních úmluv podle čl. 10 Ústavy ČR. Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5913-9 (soubor) 9788021047334. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>, 17 stran

Právní prameny:

- Důvodová zpráva k ústavnímu zákonu č. 395/2001 Sb., sněmovní tisk č. 884, 3. volební období, dostupné z [ww.psp.cz](http://www.psp.cz)
- Nález ÚS č. 403/2002 Sb. - Nález Ústavního soudu ze dne 25. června 2002 ve věci návrhu na zrušení § 5 odst. 1 věty druhé a § 8 odst. 3 věty druhé zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 1/1993 Sb. Ústava ČR
- Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14

Resumé

This thesis called The status and importance of international treaties on human rights in the legal order of the Czech Republic is meant to describe this topic from general point of view to more detailed one. First segment deals with basic human rights, Charter of Rights and Freedoms as it is part of constitutional order of Czech republic and International treaties of basic human rights in both, global and regional (meaning European) conception.

Second segment is focused on reception of international treaties of human rights, describes international treaties and then deals with ratification process.

Third segment deals with International treaties's status in Czech legal order in light of old form and new form after Euronamendment took place in order to secure us a spot in European union. In this part of my thesis I describe monistic and dualistic concept of international treaties's status, already mentioned differences in old and new form of Czech Constitution and at the end of this segment in light of Constitutional court's discovery that changes meaning of constitution despite what was meant by legislator.

Fourth and final segment concentrates on importance of international treaties in our legal system and thinks about reasons to enter into international contract.